

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана

Факультет фінансів
Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійна програма	«Банківський менеджмент»
форма навчання	очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«РИЗИК-ОРІЄНТОВАНЕ КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В БАНКУ»**

здобувача **ШИЛО ТАРАСА ВОЛОДИМИРОВИЧА**

Науковий керівник:

Доктор екон. наук,
професор кафедри банківської справи та страхування

_____ Р.В. Корнилюк

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування,

доктор екон. наук, професор _____ Л.О. Примостка

Київ - 2024

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 81 сторінку, 18 таблиць, 2 рисунки, список використаних джерел з 56 найменувань, два додатки на двох сторінках.

«Ризик-орієнтоване корпоративне управління в банку»

Об'єктом дослідження є процеси корпоративного управління в банку.

Предметом дослідження є ризик-орієнтований підхід до корпоративного управління в банку.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – розвиток теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій стосовно формування системи ризик-орієнтованого корпоративного управління в банку.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- дослідити сутність та зміст корпоративного управління банку, розглянути ключові види ризиків банку в процесі корпоративного управління з точки зору відповідальності структурних організаційних елементів банку за впровадження ризик-орієнтованого підходу, проаналізувати методи імплементації ризик-орієнтованого підходу в систему корпоративного управління банків.
- проаналізувати загальну діяльність АТ «Універсал Банк» з акцентом на оцінку його фінансово-економічної діяльності, здійснити аналіз ризиків банків у системі корпоративного управління, зокрема обґрунтувати необхідність та результати застосування ризик-орієнтованого підходу в системі корпоративного управління АТ «Універсал Банк».
- розробити практичні рекомендації у сфері вдосконалення системи ризик-орієнтованого корпоративного управління, особливу увагу приділити використанню стрес-тестування в системі корпоративного управління в банку як на етапі проведення, так і на стадії прийняття управлінських рішень на основі оцінки результатів стрес-тестів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у визначенні ключових елементів ризик-орієнтованого підходу до корпоративного управління банком на прикладі АТ «Універсал банк». Запропоновані рекомендації спрямовані на вдосконалення системи моніторингу ризиків, посилення внутрішнього контролю та адаптацію політик корпоративного управління до сучасних викликів банківського сектору.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи: 2024.

Рік захисту кваліфікаційної магістерської роботи: 2024.

Ключові слова: корпоративне управління, управління ризиками, банківські ризики, внутрішній контроль, ефективність управління, стратегія ризик-менеджменту, АТ «Універсал Банк».

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКУ	6
1.1 Сутність та зміст управління ризиками банку.....	6
1.2 Класифікація ризиків банку	13
1.3 Методи управління ризиками банку	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКУ	26
2.1 Аналіз ризиків банків та банківської системи України.....	26
2.2 Аналіз фінансово-економічної діяльності АТ «Універсал Банк».....	33
2.3 Аналіз управління ризиками АТ «Універсал Банк»	42
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКУ НА ПРИНЦИПАХ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ	48
3.1 Використання стрес-тестування в управлінні ризиками банку	48
3.2 Проведення стрес-тестування АТ «Універсал Банк»	54
3.3 Розробка сценарію та рекомендацій для вдосконалення системи управління ризиками банку	60
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Ризик-орієнтоване корпоративне управління в банках має вирішальне значення для забезпечення фінансової стабільності та розвитку економіки, особливо в умовах глобалізації та динамічних змін на фінансових ринках. В Україні, де банківська система зазнає значних викликів, включаючи економічні кризи та високу волатильність ринку, ризик-орієнтоване управління стає не лише необхідним, але й стратегічно важливим для забезпечення довгострокового успіху фінансових установ. Сучасні виклики вимагають від банків не лише адаптації до нових реалій, але й активного впровадження інноваційних підходів у сфері управління ризиками.

Актуальність теми. У контексті швидких змін у світовій економіці, зокрема зростаючих фінансових ризиків, питання ризик-орієнтованого корпоративного управління набуває особливої ваги. Банки, як основні гравці на фінансовому ринку, несуть велику відповідальність за управління ризиками, які можуть суттєво вплинути на їхню ліквідність і стабільність. В умовах українського ринку, що характеризується нерівномірним розвитком та нестабільністю, вдосконалення механізмів ризик-менеджменту може стати запорукою не тільки виживання, але й процвітання банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері ризик-орієнтованого корпоративного управління були предметом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них варто виділити роботи таких дослідників, як Івасів І.Б., Лавренюк В.В., Білошапка В.С., Охрименко І.Б., Кльоба Л.Г., Шелудько С.А., і Ткаченко Ю. В., які акцентують увагу на важливості інтеграції ризик-менеджменту в корпоративну структуру банків [25,26,27,3,9,17,12]. Проте, незважаючи на численні дослідження, залишається чимало недосліджених аспектів, зокрема в частині адаптації зарубіжних практик ризик-менеджменту до специфіки українського фінансового ринку.

Мета і завдання дослідження. Мета цієї дипломної роботи полягає у розвитку теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій стосовно

формування системи ризик-орієнтованого корпоративного управління в банку. Для досягнення цієї мети були визначені наступні завдання:

1. Дослідити сутність та зміст корпоративного управління банку, розглянути ключові види ризиків банку в процесі корпоративного управління з точки зору відповідальності структурних організаційних елементів банку за впровадження ризик-орієнтованого підходу, проаналізувати методи імплементації ризик-орієнтованого підходу в систему корпоративного управління банків.
2. Проаналізувати загальну діяльність АТ «Універсал Банк» з акцентом на оцінку його фінансово-економічної діяльності, здійснити аналіз ризиків банків у системі корпоративного управління, зокрема обґрунтувати необхідність та результати застосування ризик-орієнтованого підходу в системі корпоративного управління АТ «Універсал Банк».
3. Розробити практичні рекомендації у сфері вдосконалення системи ризик-орієнтованого корпоративного управління, особливу увагу приділити використанню стрес-тестування в системі корпоративного управління в банку як на етапі проведення, так і на стадії прийняття управлінських рішень на основі оцінки результатів стрес-тестів. Розробити практичні рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованих стратегій в управлінні банками для підвищення їхньої стійкості.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси корпоративного управління в українських банку. Предметом дослідження виступає ризик-орієнтований підхід до корпоративного управління в банку.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи застосовано комплекс наукових методів, серед яких: системний аналіз для оцінки ризиків в контексті корпоративного управління, порівняльний аналіз для вивчення моделей управління ризиками в різних банках, статистичний аналіз для вивчення тенденцій розвитку фінансового сектору України, а також якісні методи, такі як інтерв'ю з фахівцями банківської справи.

База дослідження. Базою для дослідження служить діяльність одного з провідних комерційних банків України, що дозволяє отримати реальні дані та зробити узагальнення, які можуть бути застосовані в інших фінансових установах країни. Це сприятиме глибшому розумінню існуючих проблем та їх можливих рішень.

Теоретична та практична значущість. Теоретичне значення роботи полягає у розвитку наукових основ ризик-орієнтованого корпоративного управління, що сприятиме формуванню більш ефективних моделей управління ризиками в банках. Практична значущість результатів дослідження полягає в розробці рекомендацій, які можуть бути впроваджені в практику українських банків для підвищення їхньої стійкості до ризиків та зміцнення довіри клієнтів.

Інформаційна база дослідження. Інформаційна база роботи включає монографії, статті українських та міжнародних дослідників, статистичні дані Національного банку України, фінансову звітність банків, а також аналітичні матеріали з офіційних джерел, що забезпечує комплексний підхід до аналізу досліджуваної проблеми.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з трьох основних розділів. Перший розділ присвячений теоретичним аспектам ризик-орієнтованого корпоративного управління, другий – аналізу сучасного стану та викликів, з якими стикаються українські банки в управлінні ризиками, а третій – розробці практичних рекомендацій для підвищення ефективності управління ризиками. Завершується робота висновками, списком використаних джерел та додатками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКУ

1.1 Сутність та зміст управління ризиками банку

Управління ризиками в банківській сфері стало невід'ємною частиною стратегічного менеджменту, оскільки ризики супроводжують всі аспекти банківської діяльності. Банки, як фінансові посередники, мають справу з різними типами ризиків, що виникають під час кредитування, інвестування, а також внаслідок змін на фінансових ринках. Визначення і детальне розуміння управління ризиками допомагає банкам не лише захистити свої активи, а й досягти конкурентних переваг у динамічному середовищі.

Процес управління ризиками охоплює кілька ключових етапів: ідентифікація, оцінка, реагування на ризики і моніторинг. На етапі ідентифікації банківські установи визначають потенційні ризики, які можуть вплинути на їхню діяльність. Це може включати кредитні ризики, ринкові ризики, ліквідні ризики, операційні ризики, а також ризики репутації. Кожен з цих видів ризиків має свої специфічні характеристики, які потребують індивідуального підходу до управління. Наприклад, кредитний ризик пов'язаний з можливістю неповернення кредитів позичальниками, тоді як ринковий ризик виникає внаслідок коливань цін на фінансові інструменти.

Оцінка ризиків є наступним етапом, який включає аналіз і кількісну оцінку виявлених ризиків. Тут банки використовують різноманітні методи, такі як стрес-тестування, сценарний аналіз, а також статистичні та математичні моделі для прогнозування потенційних збитків. Цей етап є критично важливим для розуміння потенційного впливу ризиків на фінансові результати банку та його капітал.

Після оцінки ризиків банки переходять до розробки стратегій реагування. Це може включати запровадження політик та процедур, спрямованих на зменшення ймовірності виникнення ризиків або їхнього впливу. Наприклад, для зменшення кредитних ризиків банки можуть запроваджувати суворіші критерії кредитування, проводити регулярний моніторинг кредитоспроможності позичальників і використовувати механізми забезпечення кредитів.

Моніторинг ризиків – це постійний процес, що передбачає регулярний перегляд ризиків і оцінок, а також впровадження коригувальних дій, якщо це необхідно. Сучасні технології, такі як аналітика даних і автоматизація, можуть суттєво полегшити процес моніторингу та управління ризиками, забезпечуючи своєчасне виявлення змін і загроз.

Управління ризиками не тільки знижує потенційні втрати, але й відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності банківської установи. Це особливо важливо в умовах нестабільності фінансових ринків, коли навіть незначні зміни можуть призвести до суттєвих наслідків. Дотримання принципів управління ризиками допомагає банкам зберегти свою ліквідність і здатність виконувати зобов'язання перед вкладниками та інвесторами.

Крім того, управління ризиками є критично важливим для підтримки довіри до банківської системи в цілому. Клієнти і регулятори очікують, що банки мають належні системи управління ризиками, які забезпечують захист активів та фінансової стійкості. Тому впровадження ефективних механізмів управління ризиками стає важливим не лише для окремого банку, а й для всієї банківської системи країни.

Таким чином, управління ризиками в банку – це складний, багатогранний процес, який потребує інтеграції на всіх рівнях організації. Його ефективність визначає не тільки успіх конкретної банківської установи, а й стабільність фінансової системи в цілому. Банки, які інвестують у розвиток управління ризиками та технологій, мають значні переваги на ринку, що дозволяє їм не лише виживати в умовах конкуренції, але й активно розвиватися.

Управління ризиками в банківській системі є однією з найважливіших функцій, яка забезпечує стабільність фінансової системи і дозволяє банкам ефективно реагувати на виклики ринкового середовища. Її роль можна розглядати з кількох аспектів, кожен з яких має значний вплив на загальну ефективність діяльності банків і їх здатність адаптуватися до змін.

По-перше, управління ризиками сприяє забезпеченню фінансової стабільності банківських установ. В умовах економічної нестабільності та фінансових криз банки піддаються ризикам, які можуть призвести до значних фінансових втрат. Наявність системи управління ризиками дозволяє банкам своєчасно виявляти та оцінювати ризики, що виникають у процесі їх діяльності, і вжити необхідних заходів для їх зменшення. Це, в свою чергу, допомагає зберегти ліквідність банку та виконати зобов'язання перед вкладниками і кредиторами.

По-друге, ефективне управління ризиками підвищує конкурентоспроможність банків. У сучасному фінансовому середовищі банки конкурують не лише за надання кращих умов кредитування, а й за здатність управляти ризиками. Клієнти все більше орієнтуються на фінансові установи, які можуть забезпечити надійність і безпеку своїх послуг. Тому банки, які активно впроваджують інноваційні підходи до управління ризиками, можуть залучати більше клієнтів і підвищувати свою репутацію на ринку.

По-третє, управління ризиками має важливе значення для виконання вимог регуляторних органів. Банківські установи повинні дотримуватися вимог, встановлених національними та міжнародними регуляторами, які передбачають наявність ефективних систем управління ризиками. Це стосується, зокрема, стандартів Базельського комітету з банківського нагляду, які встановлюють основні принципи для оцінки та управління ризиками. Дотримання цих вимог не лише забезпечує довіру до банку з боку клієнтів, а й зменшує ймовірність фінансових криз.

По-четверте, управління ризиками сприяє більш ефективному використанню ресурсів банку. Коли банк має чітке уявлення про свої ризики, він може краще

планувати свою діяльність, розподіляти капітал і ресурси таким чином, щоб максимізувати прибуток при мінімізації ризиків. Це дозволяє банкам бути більш гнучкими і адаптивними до змін у ринкових умовах [2, 3].

Також важливим аспектом управління ризиками є роль інформаційних технологій. Сучасні технології дозволяють банкам автоматизувати процеси управління ризиками, використовувати аналітичні інструменти для виявлення та оцінки ризиків, а також швидко реагувати на зміни у фінансовому середовищі. Це значно підвищує ефективність управління ризиками і дозволяє банкам залишатися конкурентоспроможними.

Крім того, управління ризиками має позитивний вплив на інвестиційний клімат в країні. Коли банки мають надійні системи управління ризиками, це підвищує довіру інвесторів і створює сприятливі умови для залучення капіталу. Інвестори охочіше вкладають кошти в банки, які демонструють здатність ефективно управляти ризиками, оскільки це знижує ймовірність фінансових труднощів.

Управління ризиками відіграє ключову роль у функціонуванні банківської системи. Воно не лише забезпечує стабільність і безпеку банківських установ, але й сприяє розвитку фінансової системи в цілому. Систематичний підхід до управління ризиками дозволяє банкам бути адаптивними до викликів ринку, підвищувати свою конкурентоспроможність і забезпечувати довіру з боку клієнтів та інвесторів. Успішне управління ризиками стає важливим чинником, що визначає здатність банків до сталого розвитку в умовах мінливого економічного середовища.

Управління ризиками в банках передбачає використання різних методів, які дозволяють ідентифікувати, оцінювати, контролювати і зменшувати ризики, що виникають у процесі їх діяльності. Розрізняють кілька основних методів управління ризиками, які можна класифікувати на якісні та кількісні. Кожен з цих методів має свої переваги і недоліки, а також підходить для різних типів ризиків (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Основні методи управління ризиками в банках

Метод управління ризиками	Опис	Переваги	Недоліки
Ідентифікація ризиків	Процес виявлення потенційних ризиків, які можуть вплинути на діяльність банку.	Дозволяє виявити всі можливі ризики.	Може бути суб'єктивним, якщо не застосовуються чіткі критерії.
Оцінка ризиків	Аналіз та оцінка впливу ризиків на фінансові показники банку.	Допомагає зрозуміти ймовірність і потенційні втрати.	Вимагає точних даних для точності оцінки.
Квалітативний аналіз	Метод, що базується на експертному оцінюванні ризиків, враховуючи якісні фактори.	Гнучкість і швидкість прийняття рішень.	Може бути менш об'єктивним, ніж кількісні методи.
Кількісний аналіз	Використання математичних і статистичних методів для оцінки ризиків (статистичний аналіз, моделювання, стрес-тестування).	Висока точність і об'єктивність.	Необхідність наявності великої кількості даних.
Стратегії зниження ризиків	Заходи, спрямовані на зменшення ймовірності виникнення ризиків або їхнього впливу (хеджування, диверсифікація портфеля).	Знижують ризики до прийнятного рівня.	Вимагають ресурсів і можуть обмежувати потенційні прибутки.
Моніторинг ризиків	Постійний процес спостереження за ризиками та їхніми змінами.	Дозволяє своєчасно реагувати на зміни ризиковому середовищі.	Потребує систематичного збору даних і аналізу.
Внутрішній контроль	Процеси і процедури, які сприяють зменшенню ризиків, забезпечуючи належне виконання операцій.	Зменшує ймовірність шахрайства і помилок.	Може бути витратним для впровадження.

Джерело: складено автором на основі [5]

Управління ризиками в банках не може базуватися лише на одному методі, оскільки різні ризики вимагають різних підходів. Багато банків використовують комбінацію якісних та кількісних методів для досягнення максимальної ефективності в управлінні ризиками.

Також важливим елементом управління ризиками є моніторинг їхнього стану, який дозволяє банкам адаптувати свої стратегії відповідно до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Для цього банки можуть

використовувати різні інформаційні системи, що дозволяють проводити аналіз даних у реальному часі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Приклади ризиків та методи їх управління

Тип ризику	Приклади	Методи управління ризиками
Кредитний ризик	Неповернення кредитів	Встановлення лімітів, оцінка кредитоспроможності, диверсифікація портфеля.
Ринковий ризик	Коливання процентних ставок	Хеджування, використання фінансових деривативів.
Операційний ризик	Технічні збої, шахрайство	Внутрішній контроль, автоматизація процесів.
Ліквідний ризик	Невиконання зобов'язань	Управління ліквідністю, створення резервів.
Репутаційний ризик	Втрата довіри клієнтів	Активна комунікація, моніторинг відгуків.

Джерело: складено автором на основі [6]

Застосування різних методів управління ризиками є невід'ємною частиною стратегічного управління в банківській сфері. Вони дозволяють не лише захищати активи банків, але й сприяють досягненню бізнес-цілей, покращенню фінансових показників та забезпеченню довіри з боку клієнтів і регуляторів.

Для забезпечення ефективного управління ризиками банки використовують цілий ряд стратегій, які дозволяють адаптуватися до постійно змінюваного фінансового середовища. Основними стратегіями є:

1. Диверсифікація активів. Диверсифікація є одним із найпоширеніших методів зменшення ризиків. Вона передбачає розподіл активів між різними інвестиційними інструментами, секторами або регіонами, що зменшує ймовірність великих втрат у випадку несприятливих умов на ринку. Наприклад, банк може інвестувати в різні види кредитів, облігацій та акцій, що дозволяє зменшити вплив ризику на окремі активи.
2. Хеджування. Це стратегія, яка полягає в укладанні угод, що компенсують можливі втрати від коливань ринкових цін. Хеджування дозволяє банкам зменшити вплив ринкових ризиків, таких як зміни процентних ставок або

валютних курсів. Наприклад, для захисту від коливань процентних ставок банки можуть використовувати свопи або опціони.

3. Стрес-тестування. Це метод, який дозволяє банкам оцінити потенційні ризики, з якими вони можуть зіткнутися у випадку несприятливих економічних умов. Стрес-тестування передбачає моделювання різних сценаріїв (наприклад, різке підвищення процентних ставок або економічний спад) і аналіз їх впливу на фінансовий стан банку. Цей процес дозволяє банкам краще підготуватися до можливих криз і розробити стратегії для їх подолання.
4. Внутрішні контролю та процедури. Створення надійної системи внутрішнього контролю є критично важливим для зменшення операційних ризиків. Це включає встановлення процедур, які регулюють внутрішні процеси, перевірку виконання нормативних вимог, а також моніторинг діяльності працівників. Внутрішні контролю також допомагають у виявленні і запобіганні шахрайству та фінансовим зловживанням.
5. Постійний моніторинг і аналіз ризиків. Управління ризиками — це не разовий процес, а безперервна діяльність. Банки повинні регулярно переглядати і оновлювати свої стратегії управління ризиками, адаптуючи їх до змін у зовнішньому середовищі та внутрішніх умовах. Для цього банки використовують сучасні інформаційні технології, які дозволяють автоматизувати процеси збору та аналізу даних про ризики [9].

Важливою складовою управління ризиками є створення спеціалізованих підрозділів або відділів, відповідальних за управління ризиками. Ці підрозділи займаються не лише ідентифікацією та оцінкою ризиків, а й розробкою та реалізацією політики управління ризиками. Вони також відповідають за підготовку звітів про ризики для керівництва банку та регуляторів.

Управління ризиками також передбачає інтеграцію ризик-менеджменту у всі аспекти діяльності банку. Це включає співпрацю між різними підрозділами, такими

як кредитний, ризиковий, фінансовий та операційний, для досягнення цілей щодо зменшення ризиків.

Таблиця 1.3 - Стратегії управління ризиками

Стратегія управління ризиками	Опис	Приклад застосування
Диверсифікація активів	Розподіл інвестицій між різними активами для зменшення ризиків.	Інвестиції в кредити, облігації, акції.
Хеджування	Використання фінансових інструментів для захисту від ринкових ризиків.	Укладання свопів для управління процентними ставками.
Стрес-тестування	Моделювання несприятливих сценаріїв для оцінки впливу на фінансовий стан.	Аналіз впливу економічного спаду на портфель кредитів.
Внутрішні контролю	Процедури, що забезпечують контроль за виконанням нормативних вимог.	Регулярні перевірки операцій і процесів.
Постійний моніторинг	Регулярний аналіз і оновлення стратегій управління ризиками.	Використання інформаційних систем для моніторингу ризиків.

Джерело: складено автором на основі [10]

Таким чином, ефективне управління ризиками є важливою складовою стратегічного управління банком. Комбінація різних методів та стратегій дозволяє зменшити ризики, підвищити стабільність фінансової установи та забезпечити її сталий розвиток в умовах непередбачуваних змін на ринку. Успішна реалізація політики управління ризиками також сприяє зміцненню довіри клієнтів і партнерів, що є критично важливим для забезпечення успішної діяльності банківської системи в цілому.

1.2 Класифікація ризиків банку

У банківській діяльності ризики є невід'ємною частиною процесу надання фінансових послуг та кредитування. Основні види ризиків, з якими стикаються

банки, включають кредитні, ринкові, операційні ризики, а також ризики ліквідності та репутаційні ризики. Кожен із цих ризиків має свої особливості та причини виникнення, які важливо враховувати для ефективного управління ними.

Кредитні ризики є, безумовно, найбільш суттєвими для банків. Вони виникають у випадку, коли позичальник не здатний виконати свої зобов'язання за кредитом, що може призвести до втрат для банку. Кредитні ризики можуть бути результатом поганого фінансового становища позичальника, зміни умов ринку або галузі, в якій працює позичальник. Наприклад, під час економічного спаду ймовірність невиконання кредитів зростає, що підвищує кредитні ризики для банків.

Ринкові ризики виникають внаслідок коливань цін на фінансові активи, такі як акції, облігації або валюта. Цей вид ризику особливо актуальний для інвестиційних банків, які мають великий портфель цінних паперів. Зміни в ринкових умовах можуть вплинути на вартість активів, що, в свою чергу, призводить до фінансових втрат. Наприклад, якщо ринкові ціни на акції знижуються, банк може зазнати втрат, якщо він не зможе продати активи за вигідною ціною.

Операційні ризики охоплюють ризики, пов'язані з внутрішніми процесами банку, включаючи людські помилки, недоліки в системах, технологічні збої, шахрайство та інші порушення. Операційні ризики можуть завдати значної шкоди банківським установам, оскільки вони часто призводять до фінансових втрат і погіршення репутації. Наприклад, технічний збій у системі банківського обслуговування може призвести до затримок у проведенні транзакцій та збитків для клієнтів [13].

Ліквідність ризик є ще одним важливим видом ризику для банків. Він виникає, коли банк не може виконати свої фінансові зобов'язання у встановлені терміни через недостатню кількість ліквідних активів. Це може бути спричинено великим відтоком депозитів або непередбачуваними змінами на ринку, що призводять до тимчасових фінансових труднощів. Ліквідність ризик може мати

серйозні наслідки для стабільності банку, оскільки він може призвести до неплатоспроможності.

Репутаційні ризики стосуються можливості втрати довіри клієнтів і партнерів через погану практику управління, фінансові скандали або негативні новини про банк. Негативний імідж може суттєво вплинути на фінансові результати, оскільки клієнти можуть почати забирати свої депозити або відмовитися від співпраці з банком.

Кожен з цих видів ризиків вимагає ретельного аналізу та відповідних заходів для управління. Для успішної діяльності банків необхідно розробити ефективні стратегії для ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків, щоб забезпечити стабільність і фінансову стійкість банківської установи. Це включає в себе розробку політик ризик-менеджменту, навчання співробітників, використання сучасних технологій для аналізу ризиків, а також впровадження належних контролів для мінімізації можливих втрат.

Кожен вид ризику, з яким стикаються банки, має свої особливості та причини виникнення, які можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. Розуміння цих аспектів є ключовим для розробки ефективних стратегій управління ризиками.

Кредитні ризики, як уже зазначалося, виникають, коли позичальники не здатні виконати свої зобов'язання за кредитами. Основними причинами виникнення кредитних ризиків є погане фінансове становище позичальника, зміни в економічному середовищі, зниження доходів або зміна ринкових умов. Крім того, фактори, такі як погіршення кредитної історії або зростання конкуренції в галузі, можуть також призвести до збільшення кредитних ризиків. Наприклад, якщо позичальник працює в галузі, яка піддається циклічним коливанням, його здатність повернути кредит може бути під загрозою в періоди економічної нестабільності.

Ринкові ризики, з іншого боку, виникають через коливання цін на фінансові інструменти. Основними причинами ринкових ризиків є зміни в економічних показниках, політична нестабільність, зміни в попиті та пропозиції, а також інші фактори, які можуть вплинути на вартість активів. Наприклад, якщо центральний

банк підвищує процентні ставки, це може призвести до зниження цін на облігації, що створює ризики для банків, які мають значні інвестиції в ці інструменти. Політичні події, такі як вибори або міжнародні конфлікти, також можуть викликати раптові зміни на ринку, які впливають на вартість активів.

Операційні ризики зазвичай виникають через недоліки в системах, процесах або людських факторах. Основні причини включають недосконалі процедури, відсутність належного контролю, помилки співробітників, технологічні збої та шахрайство. Наприклад, якщо банк використовує застарілі технології для обробки транзакцій, це може призвести до затримок, помилок і навіть фінансових втрат. Крім того, недотримання стандартів безпеки може призвести до шахрайства або витоку інформації, що, у свою чергу, підриває довіру клієнтів.

Ліквідні ризики виникають, коли банки не можуть швидко перетворити активи в готівку без значних втрат. Основні причини цього ризику включають недостатній рівень ліквідності, великі виводи депозитів або неочікувані витрати. Наприклад, у разі фінансової кризи клієнти можуть масово забирати свої депозити, що може призвести до ситуації, коли банк не зможе виконати свої зобов'язання.

Репутаційні ризики пов'язані з іміджем банку і можуть виникати внаслідок негативних новин, скандалів, поганого обслуговування клієнтів або інших факторів, які підривають довіру до установи. Погані відгуки клієнтів у соціальних мережах або медіа можуть швидко поширитися, завдаючи шкоди репутації банку і, як наслідок, його фінансовим показникам. Наприклад, якщо банк стає відомим через скандал з шахрайством, це може призвести до значного відтоку клієнтів та зниження обсягів депозитів [17].

Важливо, що ризики не існують окремо один від одного; вони часто взаємопов'язані. Наприклад, кредитні ризики можуть спричинити ліквідні ризики, якщо позичальники не сплачують свої борги, і банк не може швидко отримати готівку для виконання своїх зобов'язань. Тому банкам важливо мати цілісну стратегію управління ризиками, яка враховує всі аспекти діяльності установи.

Загалом, розуміння особливостей і причин виникнення різних видів ризиків є необхідною умовою для розробки ефективних механізмів їх управління. Це дозволяє банкам не тільки знизити потенційні втрати, але й зміцнити свою позицію на фінансовому ринку, забезпечуючи стабільність і надійність своєї діяльності.

Вплив макроекономічних та мікроекономічних факторів на ризики банків є важливим аспектом, що визначає стабільність фінансової системи та ефективність управління ризиками в банках. Різноманітні економічні умови, політичні події та соціальні зміни здатні суттєво впливати на банківську діяльність, змінюючи профіль ризиків та вимоги до їх управління.

Макроекономічні фактори, такі як економічний ріст, інфляція, безробіття та зміни в грошово-кредитній політиці, можуть мати значний вплив на кредитні ризики. Наприклад, у період економічного зростання спостерігається збільшення доходів населення, що знижує ймовірність невиконання зобов'язань за кредитами. У таких умовах банки можуть бути більш схильними до надання кредитів, оскільки ризик невиконання зобов'язань знижується. Однак у період рецесії, коли економічний ріст сповільнюється, зростає рівень безробіття, а доходи зменшуються, банки стикаються з підвищеними кредитними ризиками. Це може призвести до збільшення обсягу неплатежів, що негативно вплине на фінансову стійкість установи.

Інфляція також є важливим макроекономічним фактором, що впливає на ризики банків. Зростання інфляції може призвести до зниження реальної вартості активів банку, а також до підвищення вартості залучення фінансування. Це, в свою чергу, впливає на маржу прибутковості банків і може призвести до фінансових втрат. При високій інфляції споживачі можуть скоротити витрати, що також вплине на здатність позичальників виконувати свої зобов'язання.

Крім того, зміни в грошово-кредитній політиці, зокрема коливання процентних ставок, можуть суттєво вплинути на ризики банків. Підвищення процентних ставок робить кредити дорожчими, що може зменшити попит на кредитування. У свою чергу, це може призвести до зниження обсягів кредитування,

зростання кредитних ризиків і негативного впливу на прибутковість банку. Зменшення ліквідності на ринку може стати наслідком таких змін, що підвищує ризики для банківських установ.

Мікроекономічні фактори, які включають фінансовий стан конкретного позичальника, його кредитну історію, бізнес-модель та управлінські рішення, також мають важливе значення для оцінки ризиків. Наприклад, позичальники з стабільним фінансовим становищем і хорошою кредитною історією зазвичай вважаються менш ризикованими. Однак підприємства, які працюють у нестабільних галузях або які мають погані фінансові показники, можуть бути більш вразливими до економічних коливань, що підвищує кредитні ризики для банків.

Соціальні фактори, такі як зміни в поведінці споживачів, також впливають на банківські ризики. Наприклад, підвищення популярності онлайн-банкінгу може знизити операційні ризики, пов'язані з традиційними формами обслуговування клієнтів. Проте, разом із цим з'являються нові ризики, пов'язані з кібербезпекою та захистом даних. Банк, який не вживає заходів для захисту інформації своїх клієнтів, може зазнати фінансових втрат і репутаційних збитків у випадку витоку даних.

Таким чином, макроекономічні та мікроекономічні фактори мають комплексний вплив на ризики банків, і їх необхідно враховувати в процесі управління ризиками. Для того, щоб банки могли ефективно справлятися з цими ризиками, вони повинні впроваджувати системи моніторингу та аналізу, які дозволяють їм адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та забезпечувати свою фінансову стабільність.

Важливим аспектом впливу макроекономічних і мікроекономічних факторів на ризики банків є їх взаємодія. Наприклад, зміни в макроекономічних умовах можуть суттєво впливати на поведінку мікроекономічних учасників, таких як позичальники, інвестори та вкладники. У періоди економічного спаду або рецесії, навіть фінансово стабільні компанії можуть стикатися з труднощами, що призводить до зниження їхньої кредитоспроможності. Це, в свою чергу, підвищує ризики для банків, які надали їм кредити (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 - Вплив макроекономічних та мікроекономічних факторів на ризики банків

Тип фактора	Конкретний фактор	Вплив на ризики банків
Макроекономічні	Економічний ріст	Зменшення кредитних ризиків, зростання попиту на кредити.
	Інфляція	Зниження реальної вартості активів, підвищення вартості фінансування.
	Процентні ставки	Вплив на вартість кредитів, зміна попиту на кредити.
	Безробіття	Зростання кредитних ризиків через зниження доходів населення.
	Зміни грошово-кредитної політики	Зміна ліквідності на ринку, ризики для фінансової стабільності.
Мікроекономічні	Фінансовий стан позичальників	Висока кредитоспроможність знижує ризики, низька — підвищує.
	Кредитна історія	Позичальники з хорошою історією — менш ризиковані.
	Бізнес-модель	Стабільні бізнеси — менш вразливі до економічних коливань.
Соціальні	Зміни поведінці споживачів	Популярність онлайн-банкінгу знижує операційні ризики, але викликає нові ризики в сфері кібербезпеки.
Регуляторні	Зміни законодавстві	Вимоги до капіталу можуть обмежувати кредитування, впливаючи на прибуток.

Джерело: складено автором на основі [17]

В умовах глобалізації економіки, банки також підлягають впливу міжнародних економічних умов. Зміни у валютних курсах, торгових угодах або глобальних фінансових кризах можуть суттєво вплинути на ризики банків. Наприклад, знецінення національної валюти може призвести до зростання вартості імпортованих товарів і послуг, що негативно вплине на компанії, які залежать від імпортованих ресурсів, і, відповідно, на їхню здатність повертати кредити. Таким чином, банки, що мають значні інвестиції в такі компанії, можуть стикатися з підвищеними кредитними ризиками.

1.3 Методи управління ризиками банку

Управління ризиками в банківській діяльності є комплексним процесом, що передбачає застосування різних методів для забезпечення фінансової стабільності та зменшення потенційних втрат. Серед основних методів можна виділити класичні та сучасні підходи, які застосовуються на різних етапах управління ризиками: аналізу, моніторингу та контролю.

Першим етапом є аналіз ризиків, який передбачає ідентифікацію та оцінку потенційних ризиків. Класичні методи аналізу ризиків включають кваліфікований експертний підрахунок, який базується на досвіді фахівців, і статистичний аналіз, що включає вивчення історичних даних для виявлення закономірностей і тенденцій. Метод сценарного аналізу також широко використовується, що дозволяє оцінити можливі наслідки різних економічних ситуацій, враховуючи різні сценарії розвитку подій.

Сучасні методи аналізу ризиків, в свою чергу, включають використання комп'ютерних моделей та програмного забезпечення для симуляцій і прогнозування. Наприклад, моделі VaR (Value at Risk) та CVaR (Conditional Value at Risk) дозволяють банкам оцінювати ймовірні втрати в умовах ринкових коливань. Ці методи дають можливість не лише оцінити ймовірність ризиків, але й визначити їх потенційний вплив на фінансові результати банку.

Другим етапом управління ризиками є моніторинг, що передбачає постійне спостереження за ризиками, які можуть вплинути на діяльність банку. Класичні методи моніторингу включають регулярні аудити та перевірки, що дозволяють виявити відхилення від встановлених стандартів і процедур. Також використовуються показники, такі як коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт достатності капіталу та інші фінансові індикатори, що допомагають оцінити загальний ризик в діяльності банку.

Сучасні підходи до моніторингу ризиків включають автоматизовані системи управління ризиками, які дозволяють здійснювати постійний контроль за

ринковими умовами і фінансовими показниками в режимі реального часу. Використання таких систем забезпечує оперативне реагування на зміни в ринковому середовищі та дозволяє банкам швидше адаптувати свої стратегії управління ризиками.

Третім етапом є контроль ризиків, що передбачає впровадження заходів для зменшення негативних наслідків ризиків. Класичні методи контролю ризиків включають встановлення лімітів на кредитування, використання застави та інших форм забезпечення, а також проведення страхування ризиків. Ці заходи дозволяють банкам зменшити потенційні втрати в разі виникнення ризикових ситуацій.

Сучасні методи контролю ризиків також передбачають використання інноваційних технологій, таких як блокчейн та великі дані, для створення більш ефективних систем управління ризиками. Наприклад, аналіз великих обсягів даних може допомогти банкам виявити ризики, які не були помічені раніше, і прийняти своєчасні рішення для їх усунення. Використання блокчейн-технологій може підвищити прозорість фінансових операцій і зменшити ризики шахрайства.

Ефективне управління ризиками в банках потребує застосування як класичних, так і сучасних методів аналізу, моніторингу та контролю, що дозволяє банкам своєчасно реагувати на ризики та забезпечувати стабільність своєї діяльності.

Використання математичних та статистичних методів для оцінки ризиків є невід'ємною частиною сучасного управління ризиками в банківській сфері. Ці методи дозволяють банкам більш точно оцінювати ймовірність виникнення ризиків, їх потенційні наслідки та вплив на фінансові результати.

Першим кроком у використанні математичних методів є моделювання ризиків. В основі моделей лежать різноманітні статистичні підходи, які дозволяють оцінити ймовірність виникнення певних подій. Наприклад, за допомогою регресійного аналізу банки можуть вивести залежність між різними факторами, які впливають на ризики, такими як макроекономічні показники, фінансові індикатори

позичальників, або ж ринкові тенденції. Це дозволяє створити математичну модель, що відображає ризикові характеристики кредитного портфеля банку.

Одним із ключових інструментів для оцінки ризиків є метод аналізу вартості (VaR, Value at Risk), який використовується для вимірювання потенційних втрат активів у певному часовому горизонті при заданому рівні ймовірності. Зазвичай VaR розраховується за допомогою різних підходів, таких як історичний, параметричний або метод Монте-Карло. Використання VaR допомагає банкам встановити межі для допустимого ризику та приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій та кредитування [19, 20].

Ще одним важливим інструментом є метод аналізу чутливості, який дозволяє визначити, як зміни у фінансових показниках впливають на загальний ризик. Це може включати оцінку впливу змін процентних ставок, валютних курсів чи інших фінансових умов на прибутковість активів. Метод аналізу чутливості допомагає банкам зрозуміти, які фактори мають найбільший вплив на їхній ризик і дозволяє адаптувати стратегії управління ризиками відповідно до цих знань.

Для більш детального аналізу ризиків банки використовують також методи статистичної дисперсії та кореляції, що дозволяють оцінити розподіл ризиків серед різних активів. Наприклад, розрахунок кореляції між різними інвестиціями допомагає зрозуміти, як зміни в одному сегменті ринку можуть вплинути на інші. Це, у свою чергу, дозволяє банкам формувати диверсифіковані портфелі, що знижує загальний ризик.

Сучасні технології, зокрема аналітика великих даних (Big Data) та машинне навчання, також відіграють важливу роль в оцінці ризиків. Завдяки цим технологіям банки можуть обробляти великі обсяги інформації, виявляти закономірності та тренди, що дозволяє здійснювати більш точні прогнози ризиків. Наприклад, моделі машинного навчання можуть використовуватися для прогнозування дефолтів позичальників, оцінки кредитоспроможності або виявлення шахрайства.

Отже, використання математичних та статистичних методів для оцінки ризиків забезпечує банки потужними інструментами для прийняття обґрунтованих рішень, зменшення ризиків та підвищення загальної ефективності управління ризиками.

В сучасному світі технології відіграють ключову роль у трансформації банківської діяльності, зокрема в управлінні ризиками. Інноваційні підходи до управління ризиками, що базуються на використанні новітніх технологій і автоматизації процесів, дозволяють банкам не лише підвищити ефективність, але й забезпечити більш точне та своєчасне реагування на зміни в зовнішньому середовищі.

Одним із основних інструментів у цьому процесі є автоматизовані системи управління ризиками (АСУР). Ці системи дозволяють інтегрувати різні джерела даних, аналізувати інформацію в режимі реального часу та забезпечувати централізований контроль за ризиками. Завдяки АСУР банки можуть оперативно виявляти ризики, які виникають у процесі кредитування, інвестування чи інших операцій, та швидко приймати рішення для їх мінімізації.

Серед інноваційних технологій, які активно використовуються для управління ризиками, особливе місце займає блокчейн. Ця технологія забезпечує прозорість фінансових транзакцій, що дозволяє знизити ризики шахрайства та маніпуляцій. Блокчейн-технології сприяють створенню дистрибутивних реєстрів, які надають доступ до інформації про всі фінансові операції, що у свою чергу підвищує довіру між банками та їх клієнтами [22].

Ще одним важливим інноваційним підходом є застосування штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання для автоматизації процесів оцінки ризиків. ШІ дозволяє аналізувати великі обсяги даних, виявляти патерни та тренди, які можуть вказувати на потенційні ризики. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть використовуватися для прогнозування ймовірності дефолту позичальника на основі аналізу його кредитної історії, фінансових показників та

інших характеристик. Це дозволяє банкам більш точно оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо кредитування.

Автоматизація процесів управління ризиками також включає впровадження електронних платформ для моніторингу фінансових показників і ризиків. Такі платформи дозволяють знижувати людський фактор у процесах оцінки та контролю ризиків, що, в свою чергу, зменшує ймовірність помилок і підвищує загальну ефективність. Зокрема, автоматизовані системи можуть вести моніторинг фінансових показників, таких як ліквідність, капіталізація та кредитний портфель, в реальному часі, що дозволяє оперативно реагувати на будь-які негативні зміни.

Завдяки інноваційним технологіям банки також можуть здійснювати адаптацію своїх ризик-менеджмент стратегій до швидко змінюваного зовнішнього середовища. Наприклад, в умовах економічної нестабільності чи фінансових криз, технології аналізу великих даних дозволяють банкам швидко отримувати інформацію про зміну ризиків та своєчасно коригувати свої стратегії.

Впровадження новітніх технологій у сфері управління ризиками не лише забезпечує банкам конкурентні переваги, але й суттєво змінює підходи до традиційних методів оцінки та контролю ризиків. Зокрема, технології аналітики великих даних дозволяють більш ефективно обробляти та аналізувати величезні обсяги інформації, що, в свою чергу, сприяє виявленню нових ризикових чинників і трендів.

Аналіз даних на основі алгоритмів машинного навчання забезпечує можливість прогнозування ризиків із високою точністю, що є особливо важливим у фінансовому секторі, де рішення можуть мати значні наслідки. Штучний інтелект здатен адаптуватися до нових даних, що дозволяє банкам своєчасно реагувати на зміни в економічній ситуації та ринкових умовах.

Ще одним важливим аспектом є інтеграція систем кібербезпеки в управління ризиками. Зі зростанням використання цифрових технологій зростають і ризики, пов'язані з кіберзлочинністю. Системи захисту даних, моніторинг аномалій у

поведінці клієнтів, а також використання біометричних технологій допомагають забезпечити безпеку фінансових транзакцій і зменшити ризики шахрайства.

Окрім цього, автоматизація процесів управління ризиками дозволяє банкам знижувати операційні витрати і підвищувати швидкість обробки інформації. Це, в свою чергу, забезпечує більш оперативну реакцію на ризики, що виникають, а також дозволяє зосередитися на стратегічних аспектах управління (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 - Основні технології в управлінні ризиками

Технологія	Опис	Переваги
Аналіз великих даних	Збір та аналіз великої кількості даних для виявлення трендів та закономірностей.	Висока точність прогнозування, оперативність прийняття рішень.
Машинне навчання	Використання алгоритмів для автоматичного виявлення патернів у даних.	Автоматизація аналізу, можливість адаптації до нових даних.
Блокчейн	Дистрибутивна технологія для забезпечення прозорості транзакцій та зменшення шахрайства.	Підвищення довіри, зниження ризиків шахрайства.
Штучний інтелект	Системи, що моделюють людське мислення для прийняття рішень на основі даних.	Оптимізація процесів, підвищення ефективності управління ризиками.
Системи кібербезпеки	Технології захисту інформації та моніторингу загроз.	Захист від кіберзагроз, безпека фінансових операцій.

Джерело: складено автором на основі [23]

Підводячи підсумок, інтеграція сучасних технологій у процеси управління ризиками стає необхідною умовою для успішної діяльності банків у складних фінансових умовах. Застосування інноваційних підходів дозволяє не лише знизити ймовірність виникнення ризиків, але й підвищити ефективність управлінських рішень, що, в свою чергу, забезпечує стабільність та надійність банківської системи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКУ

2.1 Аналіз ризиків банків та банківської системи України

Кредитний ризик є ключовим елементом функціонування банківської системи України, особливо в умовах воєнного стану. Як показують результати дослідження, проведеного Забчук Г. та Іващук О., кредитні ризики у 2024 році залишаються на відносно низькому рівні, що відрізняється від попередніх кризових періодів. В основі цієї ситуації лежить мінімальне кредитне навантаження на економіку через обмеження грошово-кредитної політики, спрямованої на підтримку стабільності банківської системи, а не стимулювання економічного зростання.

Особливо цікавим є порівняння динаміки непрацюючих кредитів у різні періоди. Наприклад, під час фінансової кризи 2008-2009 років частка проблемних кредитів зросла з 1,9% до 9,7%, що становило приріст на 7,8%. У кризі 2014-2015 років цей показник піднявся з 7,9% до 29,3%, що свідчить про значний негативний вплив анексії Криму та конфлікту на Донбасі. Проте у 2024 році, навіть за умов повномасштабної війни, зростання частки проблемних кредитів було мінімальним: з 28,4% у лютому до 32,2% у червні. Це підкреслює, що поточна економічна політика знижує ризики для банків, але водночас обмежує їхню активну участь у кредитуванні економіки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні зміни кредитного ризику протягом кризових періодів

Рік	Частка проблемних кредитів (%)	Кредитне навантаження на ВВП (%)
2008	1,9	77,4
2009	9,7	65,2
2014	7,9	42,3

Продовження таблиці 2.1

Рік	Частка проблемних кредитів (%)	Кредитне навантаження на ВВП (%)
2015	29,3	39,7
2021	32,1	19,1
2024 (червень)	32,2	18,9

Джерело: складено автором на основі [40]

Графічний аналіз підтверджує цей висновок. За даними статті, у період з 2008 по 2021 рік кредитне навантаження на ВВП зменшилося з 77,4% до 19,1%, що свідчить про значну зміну ролі банківської системи в економіці (рис. 2.1)

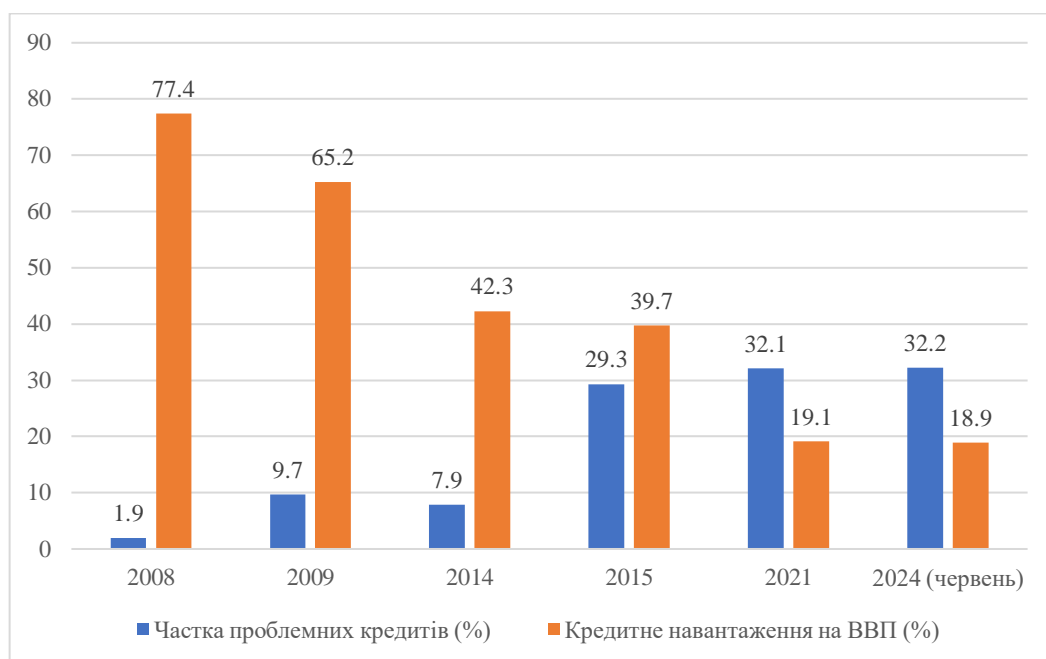

Рисунок 2.1 – Частки проблемних кредитів банків України за 2008-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [40]

Ці дані підтверджують, що українська банківська система зуміла мінімізувати вплив кредитного ризику в умовах війни. Однак така політика має і зворотний бік: низьке кредитне навантаження обмежує можливості економічного відновлення, оскільки інвестиції в реальний сектор залишаються мінімальними. Економічне зростання стає залежним не від банківського кредитування, а від емісійного фінансування державного бюджету, що також підвищує інфляційні

ризика. Таким чином, аналіз свідчить про те, що зменшення кредитного ризику є важливим для стабільності банків, але потребує зміни політики для забезпечення економічного зростання.

Значний вплив на оцінку кредитного ризику має зниження кредитного навантаження, яке сформувалося через впровадження монетарного режиму інфляційного таргетування. Згідно з аналізом, у період з 2014 по 2021 рік обсяг банківських кредитів в економіці зріс лише на 24 мільярди гривень. Такий результат ставить під сумнів ефективність політики, спрямованої на досягнення фінансової стабільності, адже вона обмежує можливості для активізації кредитного процесу.

Варто зазначити, що криза 2022-2024 року продемонструвала менший рівень ризиків порівняно з кризами 2008 і 2014 років, оскільки банківська система вже має досвід управління подібними ситуаціями. Зменшення обсягів кредитів у гривні та іноземній валюті призвело до того, що резерви за активними операціями, хоча і збільшилися, не спричинили серйозних витрат для банківської системи. Наприклад, у червні 2024 року резерви за кредитами зросли до 30% від загального обсягу кредитів, що є значним, але контрольованим показником.

Крім того, до позитивних моментів слід віднести скорочення залежності від кредитів в іноземній валюті. За даними статті, ця залежність була суттєвою причиною зростання кредитних ризиків під час попередніх криз. У 2024 році рівень кредитів в іноземній валюті залишався на найнижчому рівні за останні 15 років, що мінімізувало валютний компонент ризику.

У період з лютого по червень 2024 року спостерігається зростання резервів за активними операціями з 25,3% до 30%, що відображає підготовку банків до можливих збитків від непрацюючих кредитів. Однак темпи збільшення частки непрацюючих кредитів залишилися контрольованими (лише на 3,8 п.п.), що є значно нижчим порівняно з кризами 2008-2009 та 2014-2015 років. Кредитне навантаження суттєво знизилося з 2008 року, коли воно становило 77,4%, до 18,9% у 2022 році. Це свідчить про значну зміну ролі банків у фінансуванні економіки.

Поточна ситуація обмежує доступ до банківського кредитування, що стримує відновлення економіки та створює додаткові виклики для стимулювання зростання.

Валютні та ринкові ризики є ключовими факторами, що впливають на стабільність банківської системи України, особливо в умовах воєнного стану. Девальвація гривні, яка посилилася під час повномасштабної війни, залишається одним із основних джерел валютних ризиків. Проте у 2022 році ситуація суттєво відрізняється від попередніх криз (2008 та 2014 років), оскільки частка валютних кредитів у портфелі банків є мінімальною. Це значно зменшує загрозу збитків від курсових коливань.

Розглядаючи ринкові ризики, необхідно відзначити їхній взаємозв'язок із негативними очікуваннями економічних агентів. Війна та зростаюча невизначеність зумовили зниження рентабельності банківської діяльності. Наприклад, рентабельність капіталу та активів у 2022 році досягла від'ємних значень, що пояснюється зменшенням доходів від обслуговування кредитів, особливо на тимчасово окупованих територіях.

Щодо валютного ризику, важливо звернути увагу на роль валютного курсу у формуванні банківських резервів. У період попередніх криз девальвація гривні спричинила значне збільшення резервів за активними операціями, адже кредити, видані в іноземній валюті, переоцінювалися відповідно до нового курсу. У 2022 році, через значне зменшення валютних зобов'язань, ці ризики залишаються під контролем, що підкреслює поступове зниження впливу валютних ризиків на банківську систему.

Для кращого розуміння наведемо таблицю, яка ілюструє динаміку валютного ризику в банківській системі за останні роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Кредити у національній та іноземній валютах та динаміка валютного курсу (2008–2024)

Рік	Кредити у гривні (млрд грн)	Кредити в іноземній валюті (млрд грн)	Валютний курс (грн/дол.)
2008	301	457	5,1

Продовження таблиці 2.2

Рік	Кредити у гривні (млрд грн)	Кредити в іноземній валюті (млрд грн)	Валютний курс (грн/дол.)
2014	605	397	12
2024	911	112	41

Джерело: складено автором на основі [40]

У 2024 році кредити в іноземній валюті значно знизилися, а обсяг кредитів у гривні зріс. Це свідчить про зменшення валютного ризику для банків, навіть попри суттєву девальвацію гривні. У попередніх кризах значна частка кредитів в іноземній валюті призводила до фінансових втрат через необхідність збільшення резервів за активними операціями. Отже, валютні та ринкові ризики у 2024 році характеризуються відносною стабільністю завдяки змінам у структурі кредитного портфеля банків та їхній адаптації до економічних викликів. Водночас, зниження рентабельності банків через воєнні дії залишається критичним фактором, який потребує негайного реагування для підтримки функціональності банківської системи.

Ризик ліквідності є одним із найважливіших викликів для банківської системи України, особливо в умовах війни. Під ризиком ліквідності розуміється як ймовірність зниження обсягу ліквідних коштів, так і їхній надлишок, що знижує ефективність функціонування банків. У 2024 році ситуація ускладнюється через короткостроковий характер депозитної бази банків, яка зросла на тлі посилення невизначеності серед економічних агентів. Це обмежує можливості для довгострокового кредитування та створює передумови для потенційної кризи ліквідності.

Ключовим фактором, що підтримує стабільність банківської системи, є високий рівень концентрації активів у власності держави. У 2024 році 54% банківських активів належать державним банкам, що дає змогу забезпечувати безперебійне функціонування навіть у складних економічних умовах. Разом із тим, такий підхід має і недоліки: концентрація активів у руках держави знижує

конкуренцію в банківському секторі та ефективність виконання банками посередницьких функцій.

Однією з проблем банківської системи є неефективне управління ліквідністю. Надлишкова ліквідність, сформована завдяки використанню депозитних сертифікатів НБУ, вилучає кошти з економіки, які могли б бути спрямовані на кредитування. У 2024 році обсяг коштів, розміщених банками на депозитних сертифікатах, зріс до 181 млрд грн після підвищення ставки НБУ до 23%. Це свідчить про те, що банки віддають перевагу безризиковим операціям із центральним банком замість інвестицій у реальний сектор економіки (таблю 2.3).

Таблиця 2.3 – Дисбаланси ліквідності банківської системи України у 2022-2024 роках

Період	Короткострокові депозити (млрд грн)	Короткострокові кредити (млрд грн)	Чистий розрив ліквідності (млрд грн)
Січень 2022 року	1193,4	466	-727,4
Грудень 2023 року	1357,6	539,1	-818,5
Червень 2024 року	1430,7	553	-877,7

Джерело: додаток А

Дані свідчать про значний розрив ліквідності, що посилюється у 2022 році. Банки не мають достатньо короткострокових активів для покриття зобов'язань у випадку масового вилучення депозитів, що створює серйозний ризик для стабільності системи. Більш наочно можемо побачити динаміку на рисунку 2.2.

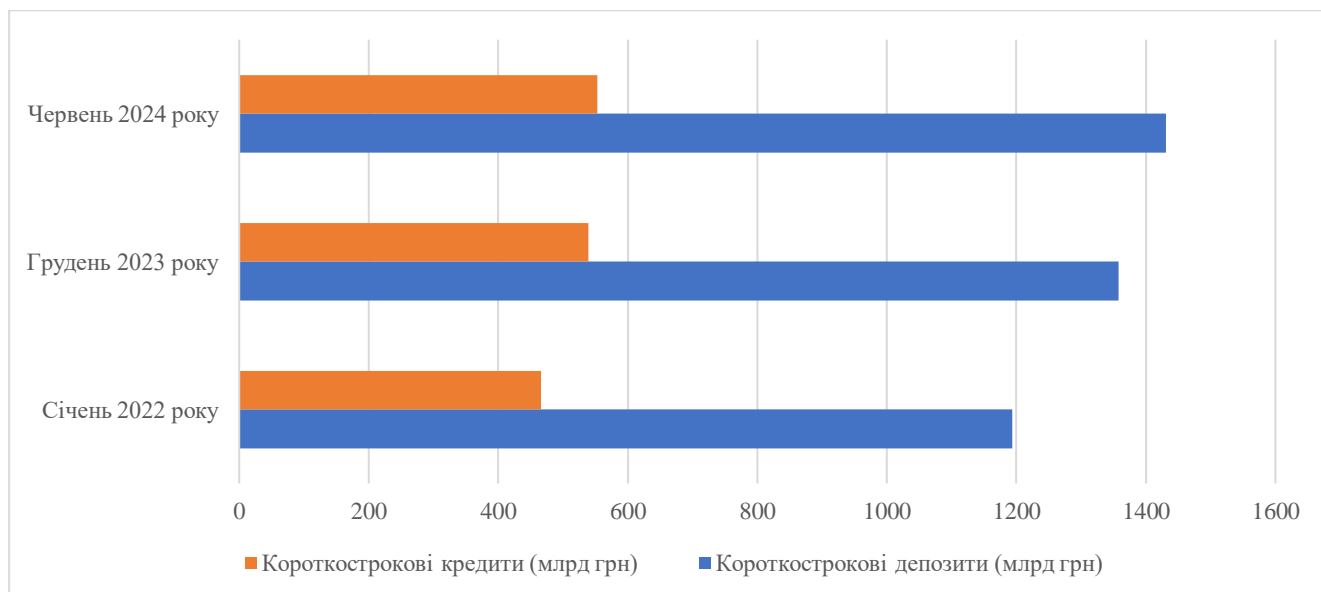

Рисунок 2.2 – Короткострокові кредити та депозити банків України за 2022-2024 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі [42]

Для мінімізації ризиків ліквідності пропонується вдосконалити політику рефінансування. Зокрема, Національному банку України слід знижувати ставки за депозитними сертифікатами, щоб зменшити їхню привабливість для банків, та запровадити довгострокове пільгове рефінансування під програми підтримки реального сектору економіки. Ці заходи допоможуть зменшити надлишкову ліквідність та підвищити ефективність використання банківських активів.

Таким чином, кредитний ризик залишається одним з ключових викликів для банківської системи України, особливо в умовах воєнного стану. Попри повномасштабну війну, рівень кредитних ризиків у 2024 році залишився відносно низьким завдяки обмеженням у грошово-кредитній політиці, що спрямована на підтримку стабільності банківської системи. Такий підхід мінімізував негативний вплив на економіку, однак обмежує активність банків у кредитуванні, що може гальмувати економічне відновлення. Динаміка непрацюючих кредитів демонструє стриманий приріст, порівняно з попередніми кризовими періодами. У 2024 році частка непрацюючих кредитів зросла лише з 28,4% у лютому до 32,2% у червні, що свідчить про збереження високого рівня стійкості банківської системи до

кредитних ризиків. Ця тенденція є значно меншою, ніж у кризах 2008-2009 та 2014-2015 років.

Зниження валютних та ринкових ризиків у 2024 році також є важливим фактором стабільності. Зокрема, рівень валютних кредитів залишився на мінімальному рівні за останні 15 років, що знижує вплив девальвації гривні та коливань валютного курсу на банківську діяльність. Це дозволяє контролювати валютний компонент ризику, хоча девальвація залишається потенційною загрозою. Ризик ліквідності залишається важливим викликом для українських банків, особливо в умовах зростаючої невизначеності. Збільшення короткострокових депозитів обмежує можливості для довгострокового кредитування, створюючи передумови для потенційних криз ліквідності. Крім того, наявність значних сум коштів у депозитних сертифікатах НБУ відображає прагнення банків до безризикових операцій, що вимагає вдосконалення політики рефінансування для підвищення ефективності використання активів банків.

Загалом, аналіз показує, що українська банківська система змогла адаптуватися до викликів війни, зберігши стійкість до кредитних і валютних ризиків. Однак, зниження рівня кредитного навантаження та обмежені можливості для активізації кредитування потребують перегляду політики для забезпечення економічного зростання та зниження інфляційних ризиків.

2.2 Аналіз фінансово-економічної діяльності АТ «Універсал Банк»

АТ «Універсал Банк» є одним із важливих гравців на банківському ринку України, заснованим у 1994 році. Банк має багаторічний досвід надання фінансових послуг та успішно працює з фізичними особами і корпоративними клієнтами. Протягом своєї діяльності банк зміг налагодити стабільну мережу відділень та

банкоматів по всій території України, а також активно впроваджувати інноваційні технології в сфері банківських послуг, зокрема в галузі електронного банкінгу.

Одним із основних напрямків діяльності АТ «Універсал Банк» є кредитування, яке охоплює широкий спектр послуг, серед яких іпотечні кредити, споживчі кредити та кредити для малого і середнього бізнесу. Банк також пропонує депозитні послуги з різними умовами та ставками для фізичних осіб. Важливим аспектом його діяльності є надання платіжних послуг, таких як картки, платежі та міжнародні переводи. Крім того, для корпоративних клієнтів банк має програми з управління активами та інвестиційними проектами.

З фінансової точки зору АТ «Універсал Банк» демонструє стабільність, маючи достатній рівень капіталізації та позитивну динаміку розвитку. Банк належить до категорії фінансово стійких установ в Україні і регулярно проходить перевірки Національним банком України для забезпечення виконання всіх вимог щодо фінансової стабільності та прозорості діяльності.

Управління ризиками є важливим аспектом стратегії АТ «Універсал Банк», який активно застосовує сучасні методи для управління кредитними, ринковими та ліквіднісними ризиками. Застосування прогресивних підходів до ризик-менеджменту дозволяє банку зберігати стабільність і виконувати свої зобов'язання навіть в умовах економічної нестабільності [42].

Розглянемо основні фінансові показники банку для більш детального аналізу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості АТ «Універсал Банк» за період 2022-2024 рр.

Показники	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Власний капітал, тис. грн.	6 724 307	9 088 558	11 639 887	12 645 351	14 451 182
Зобов'язання, тис. грн.	50 863 410	77 056 552	107 383 636	104 033 207	110 785 709
Активи, тис. грн.	57 587 717	86 145 109	119 023 524	116 678 559	125 236 891
Активи дохідні, тис. грн.	52 778 487	75 917 893	101 111 105	101 355 042	108 811 557

Продовження таблиці 2.4

Показники	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Активи не дохідні, тис. грн.	4 809 230	10 227 216	17 912 419	15 323 517	16 425 334
Активи капіталізовані, тис. грн.	203 379	225 025	590 222	547 031	769 872
Основні коефіцієнти капітальної стійкості банку					
Коефіцієнт надійності, %	13,22	11,79	10,84	12,16	13,04
Коефіцієнт фінансового важеля	7,56	8,48	9,23	8,23	7,67
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів, %	11,68	10,55	9,78	10,84	11,54
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,03	0,02	0,05	0,04	0,05
Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом	0,13	0,12	0,12	0,12	0,13
Мультиплікатор капіталу	8,56	9,48	10,23	9,23	8,67

Джерело: додаток Б

Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості АТ «Універсал Банк» за період з 01.01.2022 по 01.08.2024 показує певні зміни в показниках банку. Коефіцієнт надійності знизився з 13,22% до 13,04%, але в 2024 році відбулося часткове відновлення. Коефіцієнт фінансового важеля зріс незначно, що вказує на помірне збільшення залежності від запозичених коштів. Коефіцієнт участі власного капіталу в активи знизився, але залишається на достатньому рівні, що забезпечує фінансову стійкість. Коефіцієнт захищеності власного капіталу зріс, що свідчить про покращення захисту капіталу банку. Коефіцієнт захищеності дохідних активів та мультиплікатор капіталу залишаються стабільними або знижуються, що вказує на ефективне управління ризиками.

Загалом, банк продовжує демонструвати стабільність та підвищення фінансової стійкості, незважаючи на незначні коливання показників.

У таблиці 2.5 представлено аналіз коефіцієнтів активності залучення зобов'язань АТ «Універсал Банк» за період з 01.01.2022 по 01.08.2024. Аналіз включає основні показники, що характеризують залучення зобов'язань банком, зокрема коефіцієнти активності залучення зобов'язань, міжбанківських кредитів,

строкових депозитів, а також використання залучених коштів у доходних активах та кредитному портфелі. Оцінка цих показників дозволяє визначити тенденції в структурі фінансування банку та його здатність ефективно управляти зобов'язаннями, що має прямий вплив на фінансову стійкість і ліквідність банку.

Таблиця 2.5 – Аналіз коефіцієнтів активності залучення зобов'язань банку

Показники	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Загальні пасиви, тис. грн.	57 587 717	86 145 109	119 023 524	116 678 559	125 236 891
Зобов'язання, тис. грн.	50 863 410	77 056 552	107 383 636	104 033 207	110 785 709
Строкові депозити, тис. грн.	15 600 603	16 120 189	20 105 536	21 133 087	22 252 302
Міжбанківські кредити отримані, тис. грн.	5 377 086	352 040	1 029 853	610 902	699 500
Кредитний портфель, тис. грн.	26 064 068	20 797 790	31 775 950	35 917 088	39 579 965
Активи дохідні, тис. грн.	52 778 487	75 917 893	101 111 105	101 355 042	108 811 557
Основні коефіцієнти ділової активності банку в частині пасивів					
Коефіцієнт активності залучення зобов'язань банку	0,88	0,89	0,90	0,89	0,88
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	0,09	0,004	0,01	0,01	0,01
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	0,27	0,19	0,17	0,18	0,18
Коефіцієнт активності використання залучених зобов'язань у доходних активах	0,96	1,01	1,06	1,03	1,02
Коефіцієнт активності використання залучених зобов'язань у кредитному портфелі	1,95	3,71	3,38	2,90	2,80
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитному портфелі	0,60	-	0,63	0,59	0,56

Джерело: додаток Б

Аналіз коефіцієнтів активності залучення зобов'язань АТ «Універсал Банк» за період з 01.01.2022 по 01.08.2024 показує стабільність у залученні зобов'язань та зміну структури фінансування банку. Коефіцієнт активності залучення зобов'язань

залишався в межах 0,88–0,90, що вказує на стабільну політику без значних коливань.

Значне зниження коефіцієнта активності залучення міжбанківських кредитів (на 88,89%) свідчить про зменшення активності банку на цьому ринку. Коефіцієнт залучення строкових депозитів знизився на 33,33%, що може бути результатом зменшення попиту на депозитні продукти.

Водночас зростання коефіцієнта використання залучених зобов'язань у доходних активах вказує на ефективне використання ресурсів для генерування доходів, а зменшення коефіцієнта використання залучених зобов'язань у кредитному портфелі свідчить про зміни в кредитній політиці банку. Загалом, банк демонструє стабільність у фінансуванні та ефективне управління залученими коштами.

Проведемо аналіз коефіцієнтів, що характеризують активність банку у використанні своїх активів, а також якість кредитного портфеля. Аналіз включає показники доходних активів, кредитної активності, інвестиційної активності, частки інвестицій у доходних активах і коефіцієнт проблемних кредитів. Вивчення цих показників дає змогу оцінити зміни в стратегії банку щодо використання активів для генерування доходу, а також визначити динаміку проблемних кредитів, що відображає рівень управління кредитними ризиками та загальну фінансову стабільність банку (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз коефіцієнтів активності та якості активів АТ «Універсал Банк»

Показники	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Активи, тис. грн.	57 587 717	86 145 109	119 023 524	116 678 559	125 236 891
Активи дохідні, тис. грн.	52 778 487	75 917 893	101 111 105	101 355 042	108 811 557
Кредитний портфель, тис. грн.	26 064 068	20 797 790	31 775 950	35 917 088	39 579 965
Портфель цінних паперів, тис. грн.	19 647 780	33 911 553	39 846 436	34 805 925	39 504 231
Основні коефіцієнти ділової активності банку в частині активів					

Продовження таблиці 2.6

Показники	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Коефіцієнт проблемних кредитів (NPL)	8,6%	14,3%	5,3%	4,2%	4,1%
Коефіцієнт рівня доходних активів	91,65	88,13	84,95	86,87	86,88
Коефіцієнт кредитної активності	45,26	24,14	26,70	30,78	31,60
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	34,12	39,37	33,48	29,83	31,54
Коефіцієнт (частка) інвестицій у доходних активах	37,23	44,67	39,41	34,34	36,31

Джерело: додаток А, Б

Аналіз коефіцієнта рівня доходних активів показує зниження цього показника з 91,65% на 01.01.2022 до 86,88% на 01.08.2024, що свідчить про тенденцію зменшення частки доходних активів у загальних активах банку. Найнижчий рівень був зафіксований на початку 2024 року. Коефіцієнт кредитної активності знизився з 45,26% до 31,60% за цей період, що відображає зменшення частки активів, використаних для кредитування, можливо, через консервативну кредитну політику банку або зниження попиту на кредити.

Коефіцієнт загальної інвестиційної активності спочатку зріс до 39,37%, але знизився до 31,54% на 01.08.2024, що вказує на зменшення інвестиційної активності в останні періоди. Коефіцієнт інвестицій у доходних активах також знизився на 2,47%, що може бути результатом зміни стратегії чи зовнішніх умов.

Однак, коефіцієнт проблемних кредитів зменшився на 52,33%, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля та ефективніше управління кредитними ризиками. Загалом, зниження активності в кредитуванні та інвестуванні вказує на зміни у стратегії банку, але покращення якості кредитного портфеля є позитивною ознакою для його фінансової стабільності.

Таблиця 2.7 представляє аналіз ліквідності банку за ряд основних коефіцієнтів, що характеризують здатність банку своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Таблиця 2.7 – Аналіз ліквідності банку за період з 01.01.2022 по 01.08.2024

Показники	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Високоліквідні активи, тис. грн.	8 096 996	24 934 534	39 104 185	41 242 039	42 627 109
Робочі активи, тис. грн.	54 155 613	80 685 141	111 382 177	112 579 698	122 550 315
Зобов'язання тис. грн.	50 863 410	77 056 552	107 383 636	104 033 207	110 785 709
Активи, тис. грн.	57 587 717	86 145 109	119 023 524	116 678 559	125 236 891
Активи дохідні тис. грн.	52 778 487	75 917 893	101 111 105	101 355 042	108 811 557
Видані кредити тис. грн.	26 064 068	20 797 790	31 775 950	35 917 088	39 579 965
ОВДП, тис. грн.	11 705 248	10 883 581	15 198 349	13 275 020	10 129 260
Залучені депозити тис. грн.	43 362 768	69 668 393	95 163 171	96 920 216	103 870 799
Строкові депозити, тис. грн.	15 600 603	16 120 189	20 105 536	21 133 087	22 252 302
Депозити до запитання, тис. грн.	27 164 738	53 196 163	74 027 782	75 176 227	80 918 997
Коефіцієнти ліквідності					
Коефіцієнт високоліквідних активів	14,95	30,90	35,11	36,63	34,78
Коефіцієнт загальної ліквідності	113,22	111,79	110,84	112,16	113,04
Коефіцієнт співвідношення позик і депозитів	60,11	29,85	33,39	37,06	38,10
Коефіцієнт ліквідних цінних паперів	20,33	12,63	12,77	11,38	8,09
Коефіцієнт структурного співвідношення вкладів	174,13	330,00	368,20	355,73	363,64

Джерело: складено автором на основі [42]

Аналіз коефіцієнта високоліквідних активів показує значне зростання цього показника з 14,95% на 01.01.2022 до 34,78% на 01.08.2024, що свідчить про збільшення ліквідності банку. Це дозволяє банку краще реагувати на фінансові шоки та короткострокові зобов'язання. Коефіцієнт загальної ліквідності знизився на 0,16% з 113,22% до 113,04%, що вказує на стабільність структури ліквідності. Коефіцієнт співвідношення позик і депозитів зменшився на 36,60%, що може

свідчити про зменшення кредитної активності або збільшення обсягу депозитів у пасивах банку.

Коефіцієнт ліквідних цінних паперів знизився на 60,22%, що свідчить про зменшення інвестицій у ліквідні цінні папери. Зростання коефіцієнта структурного співвідношення вкладів на 108,82% підтверджує збільшення обсягу вкладів у структурі пасивів, що підвищує стабільність і ліквідність банку в довгостроковій перспективі.

Загалом, банк демонструє значне покращення ліквідності, хоча зниження частки ліквідних цінних паперів може бути потенційним ризиком у разі необхідності швидкої мобілізації активів.

У табл. 2.8 наведено динаміку основних показників рентабельності банку, включаючи рентабельність активів (ROA), доходних активів (ROAA), власного капіталу (ROE) та статутного капіталу. Протягом аналізованого періоду спостерігалось зниження цих показників через тимчасові труднощі з управлінням активами та капіталом, зокрема через збільшення витрат або зменшення доходів.

Таблиця 2.8 – Аналіз рентабельності банку за період з 01.01.2022 по 01.08.2024

Показники	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Чистий прибуток, тис. грн.	3 072 211	2 402 592	1 865 685	1 064 070	3 190 839
Активи загальні, тис. грн.	57 587 717	86 145 109	119 023 524	116 678 559	125 236 891
Активи дохідні, тис. грн.	52 778 487	75 917 893	101 111 105	101 355 042	108 811 557
Власний капітал, тис. грн.	6 724 307	9 088 558	11 639 887	12 645 351	14 451 182
Статутний капітал, тис. грн.	4 202 672	4 202 672	4 202 672	4 202 672	4 202 672
Процентний дохід, тис. грн.	7 056 733	10 055 313	13 838 847	4 300 859	10 462 117
Процентні витрати, тис. грн.	1 873 973	1 569 240	1 842 898	617 872	1 507 889
Основні коефіцієнти для оцінки ефективності управління					
Рентабельність активів, %	5,33	2,79	1,57	0,91	2,55
Рентабельність доходних активів, %	5,82	3,16	1,85	1,05	2,93

Продовження таблиці 2.8

Показники	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.04.2024	01.08.2024
Рентабельність власного капіталу, %	45,69	26,44	16,03	8,41	22,08
Рентабельність статутного капіталу, %	73,10	57,17	44,39	25,32	75,92

Джерело: складено автором на основі [42]

Рентабельність активів (ROA) знизилася з 5,33% на 01.01.2022 до 0,91% на 01.04.2024, але відновилася до 2,55% на 01.08.2024. Це свідчить про тимчасові труднощі в управлінні активами, але відновлення рентабельності є позитивним сигналом. Рентабельність доходних активів (ROAA) знизилася з 5,82% до 1,05% у середині періоду, проте зросла до 2,93% на 01.08.2024, що вказує на стабілізацію управління активами.

Рентабельність власного капіталу (ROE) знизилася з 45,69% до 8,41%, але відновилася до 22,08%, що свідчить про покращення ефективності використання власних ресурсів. Рентабельність статутного капіталу знизилася з 73,10% до 25,32%, але на кінець періоду відновилася до 75,92%, що перевищує початковий рівень.

Підсумовуючи, банк пережив труднощі в управлінні активами і капіталом, але відновлення рентабельності, зокрема статутного капіталу, є сильним сигналом для подальшого розвитку.

Аналіз фінансового стану АТ «Універсалбанк» показав здатність підтримувати стабільну ліквідність та платоспроможність. Однак, протягом періоду спостерігалось зниження рентабельності активів (ROA) та власного капіталу (ROE), що свідчить про тимчасові труднощі в управлінні активами та капіталом. Водночас, відновлення цих показників до кінця періоду є позитивним сигналом.

Ліквідність банку залишалася стабільною, зокрема завдяки зростанню коефіцієнта високоліквідних активів. Проте, зниження коефіцієнта ліквідних цінних паперів потребує уваги. Загалом, банк продемонстрував стійкість, але для

стабільності в довгостроковій перспективі необхідно продовжувати оптимізацію управління активами та капіталом.

2.3 Аналіз управління ризиками АТ «Універсал Банк»

Аналіз управління ризиками в АТ «Універсал Банк» включає систематичне і комплексне управління різними типами ризиків, які можуть впливати на фінансову стійкість банку. Основними видами ризиків, що активно моніторяться банком, є кредитний, ліквідності, валютний, процентний, операційний та ризик репутації. Кредитний ризик є одним з основних, і банк використовує багаторівневу систему оцінки позичальників для зменшення ймовірності непогашення кредитів. АТ «Універсал Банк» здійснює аналіз фінансового стану позичальників, перевірку їхньої кредитоспроможності, а також здійснює контроль за забезпеченням кредитів. Для зниження рівня цього ризику банк також активно працює над скороченням проблемних кредитів та зміною умов кредитування. Ліквідний ризик є ще одним важливим аспектом управління фінансовими ризиками. АТ «Універсал Банк» забезпечує необхідний рівень ліквідності через різноманітні активи, серед яких високоліквідні інструменти. Банк застосовує стратегії, що дозволяють підтримувати достатній рівень ліквідності навіть у випадку виникнення зовнішніх шоків чи економічних труднощів.

Валютний ризик пов'язаний з коливаннями валютних курсів, що можуть негативно впливати на вартість зобов'язань або активів банку, номінованих у іноземних валютах. Банк здійснює валютну хеджування та вживає заходи щодо обмеження експозиції на валютні коливання. Для управління процентним ризиком АТ «Універсал Банк» застосовує стратегії стрес-тестування та прогнозування, що дозволяє оцінити можливі зміни в процентних ставках та їхній вплив на фінансові

результати банку. Регулярне оновлення стратегії дозволяє знизити ймовірність збитків від коливань процентних ставок.

Операційний ризик охоплює ризики, пов'язані з людським фактором, технологічними збоями або невиконанням регуляторних вимог. Банк активно працює над покращенням внутрішніх процесів, автоматизацією та підвищенням кваліфікації персоналу для мінімізації цього виду ризику. Управління репутаційним ризиком передбачає моніторинг діяльності банку в інформаційному просторі, зокрема серед клієнтів та партнерів, а також своєчасне реагування на негативні відгуки та кризові ситуації.

АТ «Універсал Банк» активно впроваджує різноманітні стратегії для зниження ризиків і стабільного функціонування на ринку. Ретельний моніторинг і постійне вдосконалення процесів дозволяють банку знижувати ймовірність виникнення фінансових проблем і підтримувати високий рівень стійкості навіть в умовах економічної нестабільності.

На основі даних з річного звіту АТ «Універсал Банк» за 2022 рік можна вказати основні кількісні показники, які демонструють фінансовий стан та ефективність управління ризиками банку.

Загальні активи банку на кінець 2023 року склали 450,4 млрд грн. Це свідчить про стабільний обсяг активів, що дозволяє банку підтримувати ліквідність і виконувати зобов'язання перед клієнтами. Проте, зобов'язання банку також знаходяться на високому рівні — на кінець року їх обсяг склав 444,95 млрд грн. Вартість кредитного портфеля банку показує суттєву стабільність, з обсягом кредитів, наданих юридичним та фізичним особам, що становить приблизно 150 млрд грн. Враховуючи зростання економічних ризиків через війну, цей показник демонструє здатність банку підтримувати стабільне кредитування, але також потребує уваги щодо зниження ризику неплатежів. Коефіцієнт високоліквідних активів показав зростання, досягнувши рівня 34,78% в 2024 році. Це вказує на добру здатність банку виконувати свої короткострокові зобов'язання, хоча певне

зниження ліквідності в більш довгостроковій перспективі все ж потребує моніторингу.

Ці показники свідчать про те, що АТ «Універсал Банк» здатний стабільно функціонувати на фінансовому ринку, однак наявність високих зобов'язань і певні ризики в кредитуванні потребують подальшої уваги і вдосконалення управлінських процесів

Для оцінки основних фінансових ризиків, з якими стикається АТ «Універсал Банк», важливо розглянути кілька аспектів діяльності банку, зокрема його ліквідність, кредитні ризики, ризики ринкових змін, а також вплив макроекономічних факторів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Оцінка основних ризиків АТ «Універсал Банк»

Вид ризику	Кількісні показники	Оцінка ризику	Коментарі
Кредитний ризик	Обсяг кредитного портфеля — 150 млрд грн	Високий	Потенційний ріст дефолтів через економічну нестабільність та військовий конфлікт.
Ризик ліквідності	Коефіцієнт високоліквідних активів — 34,78%	Середній	Ліквідність банку в короткостроковій перспективі добра, але падіння ліквідних цінних паперів може стати проблемою.
Ринковий ризик	Невизначеність валютних курсів і відсоткових ставок	Високий	Вплив військових дій і економічної нестабільності може призвести до коливань валютних курсів.
Операційний ризик	Інвестиції в ІТ — регулярні удосконалення систем	Низький/середній	Банку слід продовжувати інвестувати в інформаційні технології для зменшення операційних ризиків.
Репутаційний ризик	Кількість скарг та зауважень клієнтів	Низький	Репутація банку стабільна, однак ситуація в країні може вплинути на гром

Джерело: складено автором

Кредитний ризик є одним з основних для банківської діяльності, оскільки він безпосередньо впливає на фінансові результати. У випадку АТ «Універсал Банк», обсяг кредитного портфеля банку на кінець 2022 року становить близько 150 млрд грн, що свідчить про значну частку кредитів у загальних активах банку. Однак, ризик дефолтів або зниження якості кредитного портфеля може зрости через

економічну нестабільність, зокрема через військовий конфлікт в Україні. Ліквідність є критичним аспектом для банку, адже вона визначає здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання. Коефіцієнт високоліквідних активів на кінець 2024 року склав 34,78%. Це є позитивним сигналом щодо здатності банку справлятися з короткостроковими зобов'язаннями. Проте, зниження коефіцієнта ліквідних цінних паперів на 60,22% протягом аналізованого періоду вказує на потенційні ризики у разі необхідності швидкої мобілізації коштів. Банк потребує уважного моніторингу цього показника, щоб уникнути можливих проблем із ліквідністю в разі економічних труднощів.

Ризики, пов'язані з ринковими умовами, мають значний вплив на фінансову стабільність банку. Зокрема, зміни відсоткових ставок, коливання валютних курсів та інші макроекономічні фактори можуть вплинути на прибутковість банку. В умовах війни та нестабільності на валютних ринках ці фактори можуть призвести до нестабільності курсів валюти, що, в свою чергу, збільшить валютний ризик для банку. Операційні ризики включають в себе ймовірність збитків через неналежне виконання внутрішніх процесів або через збої в роботі технологій банку. АТ «Універсал Банк» постійно удосконалює свої ІТ-системи та процеси для мінімізації таких ризиків, але в умовах війни та економічної нестабільності ці ризики можуть збільшитись через втрати чи перебої в роботі.

Репутаційні ризики мають серйозний вплив на банківську установу, особливо в умовах соціальних та політичних змін. Враховуючи поточну ситуацію в Україні, банкам важливо підтримувати високу репутацію серед клієнтів і в регуляторних органах, оскільки це може вплинути на довіру до банківських послуг [44].

Загалом, АТ «Універсал Банк» демонструє помірковану стійкість до ризиків, але є кілька важливих аспектів, що потребують подальшої уваги. Високий кредитний ризик, зокрема через дефолти, потребує вдосконалення кредитної політики та більш ретельного аналізу клієнтської платоспроможності. Ризик ліквідності знаходиться на середньому рівні, зокрема через зниження ліквідних

цінних паперів. Важливим є підвищення здатності до мобілізації активів у випадку кризових ситуацій.

У зв'язку з ринковими ризиками та ситуацією на валютному ринку, банку потрібно проводити моніторинг макроекономічної ситуації та коригувати свою стратегію для мінімізації таких ризиків. Операційні та репутаційні ризики наразі знаходяться на задовільному рівні, однак враховуючи ситуацію в Україні, ці аспекти потребують постійного контролю для забезпечення стабільності банку в довгостроковій перспективі.

АТ «Універсал Банк» застосував низку заходів для мінімізації ризиків під час кризових ситуацій, зокрема через економічні нестабільності та військові дії в Україні.

1. Банк активно коригував свою стратегію ліквідності, зокрема збільшуючи частку високоліквідних активів, що дозволило забезпечити здатність банку виконувати короткострокові зобов'язання навіть у кризові моменти. Зокрема, коефіцієнт високоліквідних активів зріс з 14,95% на початку 2022 року до 34,78% на серпень 2024 року. Це дозволило знизити залежність від нестабільних ринків та підтримати фінансову стабільність.

2. В умовах економічної нестабільності та військової кризи, банк посилив критерії надання кредитів, зокрема намагаючись мінімізувати кредитні ризики, шляхом зменшення обсягу нових кредитів у порівнянні з депозитами, що стало причиною зниження коефіцієнта співвідношення позик і депозитів до 38,1% на серпень 2024 року.

3. У відповідь на змінені умови ринку, банк продовжував диверсифікувати свої активи та пасиви, знижуючи частку ліквідних цінних паперів, щоб краще реагувати на швидкі зміни в ринкових умовах. Однак зниження частки ліквідних цінних паперів з 20,33% до 8,09% вказує на необхідність вдосконалення інвестиційної стратегії для уникнення ризиків, пов'язаних з необхідністю швидкої мобілізації коштів.

4. Банк проводив стабілізацію фінансової діяльності за допомогою зміцнення власного капіталу. Це включало підтримку та залучення нових депозитів, а також оптимізацію витрат. За результатами року банк зміг відновити рентабельність статутного капіталу, яка зросла до 75,92% на серпень 2024 року, що вказує на поліпшення управління власними ресурсами.

5. З метою мінімізації операційних ризиків та підвищення ефективності банківських операцій, АТ «Універсал Банк» продовжив інвестувати в оновлення своїх ІТ-систем та автоматизацію процесів. Ці заходи дозволили покращити швидкість обслуговування клієнтів і знизити ймовірність помилок або порушень в операціях.

АТ «Універсал Банк» адаптував свою стратегію до мінливих та застосував комплексний підхід до управління ризиками. Впровадження цих заходів дозволило мінімізувати вплив кризових факторів на діяльність банку і забезпечити стабільність його фінансових результатів у складний період.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКУ НА ПРИНЦИПАХ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

3.1 Використання стрес-тестування в управлінні ризиками банку

Стрес-тестування займає центральне місце в сучасній системі управління ризиками банку, адже воно дозволяє оцінити потенційний вплив стресових подій на фінансову стійкість установи. Цей підхід передбачає моделювання гіпотетичних, але можливих несприятливих сценаріїв, що виникають через вплив як зовнішніх (економічних, політичних, соціальних), так і внутрішніх (операційних чи управлінських) факторів. Головною метою стрес-тестування є своєчасне виявлення вразливостей, що можуть стати критичними під час економічних потрясінь, а також розробка відповідних заходів для мінімізації ризиків і забезпечення стабільної роботи банку.

Стрес-тестування дозволяє отримати чітке розуміння, як банк реагуватиме на різкі коливання ключових макроекономічних показників, таких як зростання або падіння валового внутрішнього продукту, інфляційні стрибки, зміни валютних курсів, коливання цін на активи або різке підвищення відсоткових ставок. Цей аналіз є життєво важливим в умовах сучасного фінансового середовища, яке характеризується підвищеною нестабільністю та частими кризовими явищами.

Значення стрес-тестування особливо зросло після глобальної фінансової кризи 2008 року, яка продемонструвала слабкі сторони багатьох банківських систем, зокрема недостатню підготовленість до непередбачуваних кризових ситуацій. З того часу центральні банки багатьох країн, включаючи Національний банк України, впровадили обов'язкову практику стрес-тестування для комерційних банків з метою посилення їхньої стійкості. Ці заходи забезпечують оцінку не лише

фінансової стійкості окремого банку, а й надійності банківської системи в цілому, що особливо важливо в умовах макроекономічних викликів.

Для банків України стрес-тестування є не лише інструментом аналізу ризиків, а й важливим регуляторним вимогам. Наприклад, під час війни зростає рівень економічної невизначеності, що спричиняє низку ризиків, таких як погіршення якості кредитного портфеля, зростання рівня неповернення позик, значні коливання валютного курсу, зменшення доходів клієнтів та зростання рівня дефолтів. У таких умовах стрес-тестування дає змогу змодельовати різні сценарії – від помірних до критичних, оцінити їхній вплив на фінансові показники банку та розробити плани дій у випадку їх реалізації.

Стрес-тестування виконує одразу кілька функцій: аналітичну, стратегічну та регуляторну. З аналітичного погляду цей підхід забезпечує детальну оцінку вразливості банку до конкретних видів ризиків, таких як кредитний, валютний чи операційний. Зі стратегічного боку результати стрес-тестування слугують основою для розробки стратегії управління активами, ліквідністю, формування резервів та капіталу, а також для перегляду кредитної чи інвестиційної політики. Водночас виконання вимог регуляторів, таких як Національний банк України, сприяє підвищенню довіри до банку з боку інвесторів, акціонерів та клієнтів.

Важливим аспектом стрес-тестування є його роль у підвищенні загальної культури ризик-менеджменту в банку. Регулярне проведення тестів сприяє створенню культури обізнаності щодо ризиків на всіх рівнях організації – від операційного до стратегічного управління. Це дозволяє банку не лише реагувати на існуючі загрози, а й розробляти проактивні заходи, спрямовані на мінімізацію потенційних втрат.

В українських реаліях, де економіка перебуває під впливом численних ризиків, включаючи військові дії, інфляцію, девальвацію та падіння купівельної спроможності населення, стрес-тестування стає одним із найважливіших інструментів забезпечення стабільності банківської системи. Це підтверджує

практика Національного банку України, який впроваджує стрес-тести для найбільших банків країни з метою оцінки їхньої здатності протистояти шокам.

Отже, стрес-тестування є не лише інструментом управління ризиками, а й стратегічним інструментом адаптації банку до сучасних викликів. Воно сприяє підвищенню фінансової стійкості, зміцненню довіри з боку клієнтів та регуляторів, а також забезпечує банку конкурентну перевагу в умовах нестабільного ринку.

Для поглибленого аналізу використання стрес-тестування в управлінні ризиками банків пропонується розглянути основні сценарії, які можуть бути використані для оцінки стійкості банківських установ України. Наведені дані демонструють вплив різних макроекономічних факторів на ключові фінансові показники банку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Оцінка основних сценаріїв стрес-тестування для банків України

Сценарій	Опис ситуації	Потенційний вплив на банк	Ключовий ризик	Рекомендації для реагування
Різка падіння ВВП	Зниження ВВП на 10% через тривалий військовий конфлікт	Зростання частки проблемних кредитів до 15%	Кредитний ризик	Формування додаткових резервів на покриття NPL
Девальвація гривні	Обвал курсу гривні на 30% у короткостроковій перспективі	Втрата ліквідності через зниження вартості застав	Валютний ризик	Хеджування валютних позицій
Зростання облікової ставки НБУ	Підвищення ставки НБУ до 20% для боротьби з інфляцією	Зростання витрат на залучення коштів, скорочення прибутковості	Процентний ризик	Оптимізація структури портфеля активів
Погіршення платоспроможності клієнтів	Зниження доходів фізичних і юридичних осіб через економічну кризу	Зменшення обсягів повернення кредитів	Кредитний ризик	Перегляд умов реструктуризації кредитів

Продовження таблиці 3.1

Сценарій	Опис ситуації	Потенційний вплив на банк	Ключовий ризик	Рекомендації для реагування
Енергетична криза	Дефіцит енергоресурсів, підвищення цін на електроенергію	Зниження прибутковості підприємств-клієнтів банку	Операційний ризик	Надання підтримки клієнтам, диверсифікація ризиків

Джерело: складено автором

Аналіз основних сценаріїв стрес-тестування показує, що українські банки піддаються значному впливу різноманітних макроекономічних факторів. Найбільші ризики пов'язані з кредитною якістю портфеля, девальвацією гривні та підвищенням процентних ставок. Це вимагає від банків особливої уваги до управління кредитним та валютним ризиками, а також до політики залучення і розміщення коштів.

Результати таблиці свідчать про необхідність впровадження проактивних підходів до ризик-менеджменту, таких як диверсифікація портфеля активів, хеджування валютних позицій та підвищення рівня резервів. Особливу увагу слід приділити заходам підтримки клієнтів, що дозволить знизити рівень проблемних кредитів та зберегти довіру до банківської системи. Таким чином, використання стрес-тестування забезпечує ефективне управління ризиками, сприяючи підвищенню стабільності банківської діяльності в умовах сучасних викликів.

Впровадження стрес-тестування в банківській діяльності є багатоступеневим процесом, який вимагає комплексного підходу, інтеграції в існуючу систему управління ризиками та залучення сучасних аналітичних інструментів. Практичні аспекти цього процесу включають розробку методології стрес-тестування, формування сценаріїв, аналіз їхнього впливу на ключові фінансові показники банку та впровадження коригувальних заходів за результатами тестування [46, 58].

Для розуміння ключових аспектів практичного впровадження стрес-тестування доцільно виділити основні етапи цього процесу, описати їхню мету, необхідні інструменти та очікувані результати (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Етапи впровадження стрес-тестування в банківській діяльності

Етап	Мета	Необхідні інструменти	Очікувані результати
Визначення цілей та завдань	Встановлення ключових ризиків для аналізу	Внутрішні регламенти банку, рекомендації регуляторів	Формування чіткої стратегії стрес-тестування
Формування сценаріїв	Моделювання ймовірних кризових ситуацій	Макроекономічні дані, історичні тренди, аналітичні програми	Перелік релевантних сценаріїв для тестування
Проведення тестування	Оцінка впливу стресових сценаріїв на фінансову стабільність	Моделі оцінки капіталу, резервів, ліквідності, ризиків	Дані про вразливість банку до конкретних факторів ризику
Аналіз результатів	Визначення слабких місць та потенційних загроз	Звіти про результати тестів, інструменти аналізу фінансових показників	Розуміння поточних ризиків та їхніх можливих наслідків
Розробка коригувальних заходів	Підготовка стратегії для мінімізації виявлених ризиків	Планування капіталу, резервів, реструктуризації активів	Комплекс заходів для підвищення стійкості банку
Моніторинг та повторне тестування	Регулярний перегляд актуальності сценаріїв і результатів тестування	Автоматизовані системи управління ризиками	Оновлені дані для прийняття стратегічних рішень

Джерело: складено автором на основі [50]

Таблиця ілюструє системний підхід до впровадження стрес-тестування в банківській діяльності. Кожен етап забезпечує поступове досягнення кінцевої мети – зміцнення фінансової стійкості банку. Особливо важливим є моніторинг та повторне тестування, що дозволяє враховувати зміни у зовнішньому середовищі та підтримувати актуальність розроблених сценаріїв.

Ефективне виконання цих етапів сприяє своєчасному виявленню ризиків, зниженню ймовірності їх реалізації та підвищенню довіри клієнтів і регуляторів до банківської установи. Це є ключовою умовою для успішної діяльності банків у динамічних умовах ринку.

На першому етапі банк визначає цілі та завдання стрес-тестування. Цей процес може бути спрямований на аналіз окремих видів ризиків, таких як кредитний, процентний, валютний або операційний, або ж на оцінку загальної

фінансової стійкості установи. Для цього створюється команда ризик-менеджерів, яка розробляє методологічну базу, враховуючи рекомендації регуляторних органів та найкращі міжнародні практики. У контексті України значну роль відіграють вимоги Національного банку України щодо регулярного проведення стрес-тестів великими банками.

На наступному етапі формується набір сценаріїв, які повинні відображати потенційні стресові ситуації, релевантні для діяльності банку. Сценарії зазвичай поділяють на три основні типи:

1. Історичні сценарії, що ґрунтуються на реальних кризових ситуаціях, наприклад, фінансовій кризі 2008 року чи економічних потрясіннях через війну в Україні.
2. Гіпотетичні сценарії, які базуються на моделях, що передбачають можливий вплив різких змін макроекономічних показників. Наприклад, це може бути різке зниження ВВП, значна девальвація національної валюти або зростання інфляції.
3. Комбіновані сценарії, які включають кілька факторів одночасно, наприклад, економічний спад, зростання відсоткових ставок та погіршення якості кредитного портфеля.

Після вибору сценаріїв банк проводить моделювання впливу зазначених подій на свої фінансові показники. Для цього використовуються математичні моделі та програмні продукти, які дозволяють аналізувати такі аспекти, як адекватність капіталу, рівень ліквідності, динаміка резервів під знецінення активів тощо. Залежно від результатів тестування оцінюється, наскільки банк здатен покривати потенційні збитки і зберігати свою стійкість у несприятливих умовах.

Одним із ключових викликів стрес-тестування є забезпечення достовірності даних, які використовуються для аналізу. Неточності у вихідних даних можуть призвести до неправильних висновків та, відповідно, помилок у прийнятті рішень. Тому банки приділяють особливу увагу вдосконаленню інформаційних систем, які забезпечують своєчасне та точне збирання даних.

Важливим етапом стрес-тестування є аналіз отриманих результатів та розробка відповідних заходів для мінімізації ризиків. У разі виявлення слабких місць, банк може переглянути свою кредитну політику, збільшити резерви під проблемні активи, змінити структуру портфеля або зменшити валютні позиції. Крім того, результати тестування часто використовуються для формування кризових стратегій, що визначають дії банку в умовах реалізації несприятливого сценарію.

Періодичність проведення стрес-тестів залежить від масштабів діяльності банку, рівня ризиків та вимог регуляторів. Великі системно важливі банки проводять стрес-тести кілька разів на рік, тоді як менші установи можуть виконувати їх рідше. У сучасних умовах особливої важливості набуває гнучкість цього інструменту, яка дозволяє швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Таким чином, практичне впровадження стрес-тестування у банківській діяльності забезпечує раннє виявлення ризиків, підвищує ефективність управління активами та капіталом, а також дозволяє банкам бути більш підготовленими до кризових ситуацій. Це робить стрес-тестування не лише інструментом аналізу ризиків, а й важливим елементом стратегічного планування та регуляторного контролю.

3.2 Проведення стрес-тестування АТ «Універсал Банк»

Методика проведення стрес-тестування в АТ «Універсал Банк» має багатоступеневу структуру, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу ризиків і їхнього потенційного впливу на фінансову стійкість установи. На першому етапі процесу банк здійснює аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, що можуть стати причиною фінансових труднощів. До цих факторів відносяться не

лише макроекономічні умови, а й специфіка самої банківської діяльності, таких як структура активів і пасивів, рівень капіталізації, ліквідності та стан кредитного портфеля.

Особливу увагу в методиці приділено визначенню основних видів ризиків, які мають найбільший потенційний вплив на стійкість банку. Це кредитний ризик, процентний ризик, валютний ризик та операційний ризик. Кожен із цих ризиків детально оцінюється з урахуванням специфіки діяльності банку та зовнішніх факторів, які можуть вплинути на його фінансові результати. Кредитний ризик виявляється у вигляді невиконання зобов'язань за кредитами з боку позичальників, тому важливо оцінити структуру і якість кредитного портфеля, а також можливість значного зростання прострочених заборгованостей у разі економічної рецесії.

Процентний ризик пов'язаний із зміною процентних ставок на фінансових ринках, що може вплинути на вартість банківських ресурсів і доходність активів. Валютний ризик визначається ймовірністю коливання курсу національної валюти щодо інших валют, що може призвести до значних фінансових втрат, особливо при значному обсязі валютних зобов'язань. Операційний ризик пов'язаний із можливими збитками в результаті недосконалості внутрішніх процесів банку, технічних збоїв або помилок співробітників.

З метою оцінки впливу цих ризиків на фінансову стійкість банку розробляються різні сценарії стрес-тестування. Найбільш поширені серед них – базовий, негативний і екстремальний сценарії. Базовий сценарій вимагає оцінки можливих наслідків за умови, що поточна економічна ситуація залишатиметься стабільною, без суттєвих коливань на ринках або змін у макроекономічних умовах. Негативний сценарій розглядає можливі ускладнення, такі як зростання рівня безробіття, інфляції, зниження темпів економічного зростання, що можуть призвести до посилення проблем у банківському секторі. У свою чергу, екстремальний сценарій моделює катастрофічні умови, при яких може статися фінансова криза, масова девальвація національної валюти, значне падіння ВВП, чи зростання рівня неплатежів по кредитах.

Важливим етапом процесу є розрахунок результатів стрес-тестування за кожним із сценаріїв. Для цього використовуються спеціалізовані програми і моделі, що дозволяють точно змодельовати вплив змін економічних факторів на фінансові показники банку. Наприклад, при оцінці кредитного ризику враховується можливе збільшення рівня прострочених кредитів або зміна вартості заставлених активів. Для валютного ризику прогнозується можливість значних коливань курсів іноземних валют, що можуть серйозно вплинути на фінансові результати банку. Моделі також враховують ймовірні зміни в процентних ставках, що безпосередньо впливають на вартість фінансування та доходність активів банку.

Окрім економічних факторів, стрес-тестування в АТ «Універсал Банк» також враховує фактори, що виникають у межах самого банку, такі як зміна бізнес-процесів, технологічні збої, зменшення рівня капіталу або ліквідності. Для кожного сценарію тестування аналізується, як зміни в цих факторах можуть вплинути на здатність банку підтримувати фінансову стабільність, виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та регуляторами.

Результати стрес-тестування дають можливість не лише визначити уразливі точки у діяльності банку, але й розробити конкретні кроки для зниження ймовірності настання негативних подій. Зокрема, на основі результатів тестування можуть бути прийняті рішення щодо збільшення резервів під можливі збитки, перегляду кредитної політики або змін у структурі пасивів для підвищення ліквідності. За потреби, можуть бути розроблені спеціальні антикризові плани, що включають заходи для відновлення фінансової стійкості банку в умовах реалізації найгірших сценаріїв.

Процес стрес-тестування в АТ «Універсал Банк» є ключовим елементом управління ризиками, що допомагає банку не тільки оцінити можливі загрози, але й підготуватися до них заздалегідь, забезпечуючи свою стійкість та конкурентоспроможність в умовах економічної невизначеності.

Ще одним важливим аспектом є проведення стрес-тестування в рамках взаємодії з регуляторами. Результати тестування часто використовуються для

складання звітів, які надаються Національному банку України та іншим органам нагляду. Цей процес дозволяє банку не лише оцінювати свою стійкість з точки зору внутрішніх потреб, але й забезпечувати відповідність вимогам регуляторів, що, у свою чергу, підвищує рівень довіри до банківської установи з боку клієнтів і партнерів.

Загалом, методика стрес-тестування в АТ «Універсал Банк» спрямована на створення цілісної стратегії управління ризиками, яка є гнучкою та здатною адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. Це дозволяє банку не лише успішно переживати можливі фінансові кризи, але й мінімізувати потенційні фінансові втрати, зберігаючи стабільність та конкурентоспроможність на ринку.

Інтеграція результатів стрес-тестування в процес прийняття рішень та оперативного управління дозволяє банку завжди бути на крок попереду в оцінці ймовірних загроз та ефективно реагувати на них, зберігаючи довіру клієнтів і партнерів [52].

Результати останнього стрес-тестування АТ «Універсал Банк», проведеного в умовах фінансової та економічної нестабільності, показали позитивні результати з точки зору його здатності витримувати зовнішні та внутрішні фінансові шоки. Тестування охоплювало кілька сценаріїв, включаючи економічну рецесію, девальвацію національної валюти, зростання процентних ставок та інші несприятливі ситуації.

За результатами стрес-тестів, зокрема, були перевірені такі важливі аспекти, як достатність капіталу та ліквідність банку. Так, норматив достатності капіталу (Н2) банку перевищував мінімально необхідний рівень, встановлений Національним банком України, і становив 19,15% на кінець 2021 року. Це значно вище мінімуму, що дозволяє банку зберігати стабільність навіть за умов різкого погіршення економічної ситуації.

Зокрема, в разі економічної рецесії, за результатами стрес-тестування, банк зміг продемонструвати достатню стійкість завдяки наявності ліквідних активів, які могли бути використані для виконання зобов'язань. Крім того, результати показали,

що банк має високий рівень резервів, що дозволяє йому ефективно протистояти зниженню вартості активів або погіршенню фінансової ситуації клієнтів.

Що стосується валютних ризиків, стрес-тестування показало, що банк має добре збалансовану валютну позицію, і його здатність адаптуватися до змін валютних курсів є достатньо високою. У випадку різкої девальвації гривні, банк не зазнав би значних втрат завдяки хеджуванню валютних ризиків і диверсифікації активів.

Крім того, результати тестування виявили, що банк може потребувати коригування своїх інвестиційних стратегій у разі підвищення процентних ставок, оскільки зміни на ринку цінних паперів можуть вплинути на вартість активів в його портфелі. Однак, банк має достатньо гнучку стратегію для реагування на такі зміни.

Ці результати дозволили АТ «Універсал Банк» продовжувати свою діяльність без необхідності залучення додаткового капіталу або коригування ключових фінансових показників, що підтверджує ефективність його управління ризиками. Банк також зміг адаптувати свої стратегії щодо кредитування та інвестицій, що забезпечує його стійкість навіть у несприятливих економічних умовах.

Таким чином, результати стрес-тестування підкреслюють високий рівень фінансової стійкості АТ «Універсал Банк» і його здатність справлятися з потенційними економічними кризами. Банк продовжує зміцнювати свою капіталізацію та ліквідність, що дозволяє йому ефективно управляти ризиками і підтримувати стабільність у довгостроковій перспективі.

У 2021 році АТ «Універсал Банк» пройшов стрес-тестування, яке оцінювало стійкість фінансової установи до негативних макроекономічних сценаріїв. Тестування проводилося за двома сценаріями: базовим і несприятливим. У результаті проведених розрахунків, за базовим сценарієм, рівень капіталізації банку показав позитивні результати. Так, нормативи Н2 та Н3, які визначають достатність капіталу, перебували на рівнях, які відповідали вимогам Національного банку України. Норматив Н2, який відображає рівень основного капіталу, становив

19,15%, що значно перевищувало мінімальну вимогу в 10%. Норматив НЗ, який відображає регулятивний капітал, складав 9,81%, що також залишало достатньо резервів для стійкості банку.

У випадку несприятливого сценарію, результат показав зниження значень нормативів, але навіть у такій ситуації банк залишався стійким і не потребував додаткового капіталу. Тому в цілому, за результатами стрес-тестування, «Універсал Банк» продемонстрував високий рівень фінансової стійкості, що забезпечує його здатність пережити значні економічні потрясіння без додаткового втручання акціонерів.

Основні рекомендації, отримані на основі стрес-тестування для банку в 2021 році, включали підтримку високої капіталізації та активну політику управління ризиками, що дозволяє мінімізувати можливі негативні наслідки економічних криз. Водночас, банку було рекомендовано зберігати обережність щодо ринкових та кредитних ризиків, а також забезпечити високий рівень ліквідності для ефективного реагування на зміни у макроекономічному середовищі

Результати стрес-тестування АТ «Універсал Банк» демонструють, що банк знаходиться на достатньо високому рівні фінансової стійкості навіть у випадку макроекономічних потрясінь. Проведене тестування показало, що банк має всі необхідні фінансові резерви для підтримання своєї діяльності в умовах різних економічних сценаріїв. Ризики, що виникають при негативних макроекономічних змінах, можуть бути ефективно поглинені завдяки високим нормативам капіталу та ліквідності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Результати стрес-тестування АТ «Універсал Банк»

Показник	Значення (1 квартал 2024)	Мінімально допустимий рівень	Коментар
Норматив достатності капіталу (Н2)	19,15%	10%	Значно перевищує мінімум, що свідчить про високу фінансову стійкість банку.
Ліквідність (Коефіцієнт ліквідності)	1,5	1	Ліквідність на достатньому рівні для забезпечення зобов'язань банку.

Продовження таблиці 3.3

Показник	Значення (1 квартал 2024)	Мінімально допустимий рівень	Коментар
Рівень непрацюючих кредитів (NPL)	5,20%	15%	Низький рівень NPL свідчить про стабільність кредитного портфеля.
Валовий капітал	3,5 млрд грн	—	Банк має достатній капітал для покриття можливих ризиків.
Валютний ризик (відхилення курсів)	Мінімальні коливання	—	Ризики від девальвації валюти мінімальні завдяки ефективній стратегії хеджування.

Джерело: складено автором на основі [52]

Результати стрес-тестування для АТ «Універсал Банк» підтверджують його здатність до адаптації в умовах змін на фінансових ринках. Зважаючи на високий рівень достатності капіталу, стабільність ліквідності та низький рівень непрацюючих кредитів, банк має надійну основу для подолання потенційних економічних шоків і ефективно управляє ризиками.

3.3 Розробка сценарію та рекомендацій для вдосконалення системи управління ризиками банку

У контексті управління ризиками АТ «Універсал Банк» необхідно розробити сценарії для стрес-тестування, що дозволять банку оцінити свою стійкість у різних економічних і фінансових умовах. Сценарії повинні враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори, які можуть суттєво вплинути на стабільність фінансової установи. Для цього важливо створити декілька моделей ризиків, які можуть реалізуватися в умовах економічних шоків або несприятливих змін на фінансових ринках.

Першим сценарієм є економічний спад, який має важливе значення для оцінки стійкості банку до можливих рецесійних процесів. Це включає різке

зниження ВВП, високий рівень безробіття, сповільнення споживчого попиту, а також зростання інфляції. В таких умовах зменшується здатність боржників погашати кредити, зростає кількість прострочених заборгованостей, що може привести до збільшення кредитних ризиків і погіршення якості активів банку. Банк має можливість оцінити, скільки коштів буде потрібно для покриття можливих збитків і чи зможе він підтримати свою ліквідність у цих умовах.

Другим важливим сценарієм є зміни на валютному ринку, що можуть відобразитися на капіталі банку через коливання курсів валют. В Україні, де багато кредитів і депозитів мають іноземну валюту, значні коливання валютних курсів можуть спричинити додаткові витрати для клієнтів, що в свою чергу може підвищити ризики неповернення кредитів або зменшити рівень забезпечення за кредитами. Якщо валютний курс різко зміниться на несприятливу для банку сторону, це може призвести до суттєвих фінансових труднощів, а отже, створить загрозу для фінансової стійкості банку. Оцінка таких ризиків у рамках стрес-тестування дозволить банку оцінити свою здатність до адаптації в умовах валютних шоків.

Також варто розглянути сценарій зростання процентних ставок, оскільки зміни в монетарній політиці можуть серйозно вплинути на вартість кредитування для банку та його клієнтів. Якщо центральний банк підвищує облікову ставку, це може призвести до зростання вартості позик для кінцевих споживачів, що погіршить фінансовий стан клієнтів і зменшить попит на кредити. Крім того, якщо ставки зростатимуть у країні, де банк має значну частину своїх пасивів у вигляді депозитів, це може збільшити витрати на утримання цих коштів, що вплине на прибутковність банку.

Окрім цього, важливо розглядати й сценарії, що пов'язані з політичними ризиками. Зміни в політичному середовищі, наприклад, підвищення політичної напруги або нестабільність в країні, можуть мати негативний вплив на банківську систему. Політичні ризики здатні вплинути на інвестиційний клімат, рівень довіри до фінансових установ та стабільність національної валюти. У разі виникнення

політичних криз можливе зниження інтересу інвесторів до українських активів, що призведе до відтоку капіталу та зниження ліквідності банку.

Ці сценарії дозволяють АТ «Універсал Банк» оцінити потенційні ризики і підготуватися до несприятливих економічних умов. Крім того, їх розробка є важливим кроком для визначення тих стратегій, які можуть допомогти зменшити вплив таких ризиків на фінансову стабільність банку.

У розробці сценаріїв ризиків для стрес-тестування банку важливо також враховувати екологічні та соціальні фактори, оскільки такі події можуть серйозно впливати на стабільність фінансових установ. Наприклад, природні катастрофи, такі як повені, землетруси або інші катаклізми, можуть призвести до значних економічних втрат і вплинути на здатність клієнтів виконувати фінансові зобов'язання. Це створює додаткові кредитні та операційні ризики для банку, зокрема через необхідність витрат на відновлення після стихійного лиха або через порушення бізнес-процесів клієнтів, що може призвести до неплатоспроможності підприємств.

Також варто розглядати ризики зміни клімату, особливо в контексті переходу до "зелених" технологій і дедалі жорсткіших екологічних стандартів. Якщо клієнти банку, зокрема великі підприємства, не встигають адаптувати свої бізнес-моделі до змін, це може призвести до фінансових втрат, зниження активів або навіть закриття окремих компаній. Врахування цих аспектів у стрес-тестуванні дозволить банку більш чітко визначити потенційні загрози, пов'язані з переходом до стійкого розвитку, і розробити стратегії для мінімізації фінансових втрат.

Водночас міжнародні економічні шоки також є важливим сценарієм для оцінки стабільності банку. Враховуючи глобалізацію економіки, будь-яка серйозна економічна криза в інших країнах, така як падіння економік великих торгових партнерів або рецесії на світових ринках, може мати негативний вплив на стабільність національної фінансової системи. Окрім цього, політична нестабільність в інших країнах, наприклад, санкції або торговельні війни, можуть призвести до падіння попиту на українські товари та послуги, що знизить

економічну активність і спричинить негативні наслідки для банку через зростання простроченої заборгованості.

Всі ці фактори мають бути включені в модель стрес-тестування, щоб оцінити, як банк зможе реагувати на потенційні загрози. Крім того, важливо розробити чіткі рекомендації та стратегії для підготовки до цих ризиків. Наприклад, банку слід інвестувати в поліпшення стратегії диверсифікації портфеля активів, оновити політику кредитування для мінімізації кредитних ризиків, посилити вимоги до клієнтів, що працюють в ризикових секторах, та збільшити резерви для покриття можливих збитків від зовнішніх та внутрішніх шоків.

Таблиця 3.4 відображає потенційні сценарії ризиків, які можуть вплинути на стабільність АТ «Універсал Банк» в умовах несприятливих економічних та зовнішніх змін. У контексті стрес-тестування важливо враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори, що можуть вплинути на здатність банку зберігати ліквідність, капітал та фінансову стабільність.

Таблиця 3.4 – Сценарії ризиків для АТ «Універсал Банк» та їхній вплив на стабільність банку

Сценарій	Тип ризику	Опис ризику	Імовірний вплив	Можливі наслідки
Економічний спад	Кредитний, Ліквідності	Зниження темпів зростання ВВП, безробіття, зниження споживчого попиту, високі рівні інфляції.	Погіршення платоспроможності клієнтів, зростання простроченої заборгованості.	Зниження якості активів, потреба у збільшенні резервів, зниження ліквідності.
Зміни валютного курсу	Валютний, Кредитний	Коливання валютних курсів, особливо у разі девальвації національної валюти або послаблення стабільності ринку іноземних валют.	Зростання вартості валютних кредитів, проблеми з виконанням зобов'язань клієнтами.	Зниження прибутковості, необхідність хеджування валютних ризиків.

Продовження таблиці 3.4

Сценарій	Тип ризику	Опис ризику	Імовірний вплив	Можливі наслідки
Зростання процентних ставок	Процентний, Кредитний	Збільшення облікової ставки центрального банку, що призводить до підвищення вартості кредитів.	Зменшення попиту на кредити, збільшення витрат на обслуговування пасивів.	Втрати на процентних різницях, підвищений ризик дефолту позичальників.
Політична нестабільність	Операційний, Кредитний	Політична криза, зміна уряду, зовнішньополітичні загрози, санкції.	Втрата довіри до національної валюти, зниження інвестиційної привабливості країни.	Втрати від капіталовкладень, порушення нормальної роботи фінансових ринків.
Природні катастрофи	Операційний, Кредитний	Землетруси, повені, інші стихійні лиха, що призводять до масштабних збитків і порушень бізнес-процесів.	Зниження здатності клієнтів виконувати фінансові зобов'язання, шкода для фізичних активів.	Втрата активів, необхідність швидкого відновлення, збільшення резервів.
Зміна екологічних стандартів	Операційний, Репутаційний	Жорсткіша регуляція екологічних стандартів для бізнесу, ризику для клієнтів, які не встигають адаптувати свої стратегії.	Втрати від зменшення прибутковості деяких клієнтів, порушення еко-норм.	Зниження якості активів, необхідність перегляду кредитної політики.

Джерело: складено автором

Урахування таких сценаріїв у рамках стрес-тестування дозволяє АТ «Універсал Банк» не лише оцінити ймовірні втрати, але й розробити стратегії щодо мінімізації ризиків. Оцінка таких зовнішніх і внутрішніх факторів є важливою для підтримки стабільності банку, оскільки дозволяє вчасно виявити потенційні загрози та розробити відповідні заходи для їх нейтралізації.

Враховуючи проблеми, виявлені під час стрес-тестування, та поточну ситуацію на банківському ринку України, для АТ «Універсал Банк» можна

запропонувати кілька ключових рекомендацій, які сприятимуть вдосконаленню системи управління ризиками:

1. *Зміцнення капітальної бази та резервів.* Результати стрес-тестування вказують на вразливість банку до великих економічних шоків, зокрема, до змін валютних курсів та різких коливань на фінансових ринках. Тому необхідно зміцнити капітальну базу шляхом накопичення додаткових резервів, що дозволить банку витримати можливі збитки та зберегти платоспроможність у випадку кризових ситуацій. Збільшення капітальних резервів повинно супроводжуватися оптимізацією структури активів для зменшення залежності від високоризикових позик.

2. *Покращення управління ліквідністю.* З огляду на те, що стрес-тестування виявило слабкість у ліквідному позиціонуванні банку в умовах економічної невизначеності, важливо посилити управління ліквідністю. Це може включати не лише формування більш гнучких резервів ліквідних активів, але й налаштування ефективних механізмів для швидкого залучення додаткових коштів у разі потреби. Рекомендується створити чіткий план кризового фінансування, що дозволить банку швидко реагувати на зміни ринкових умов.

3. *Посилення контролю за кредитними ризиками.* Результати тестування показали, що банк має високий рівень кредитних ризиків у певних секторах економіки. Враховуючи нестабільну економічну ситуацію, особливо в умовах війни та економічної рецесії, необхідно переглянути критерії кредитування, посилити перевірку платоспроможності позичальників, особливо в секторах, які є найбільш вразливими до економічних коливань, таких як нерухомість і транспорт.

4. *Удосконалення внутрішнього моніторингу та аналітики.* Банку слід запровадити більш комплексну систему моніторингу та аналітики для кращого прогнозування можливих ризиків. Це включає розширене використання сучасних аналітичних інструментів для оцінки кредитних і ринкових ризиків, а також для оцінки впливу змін в макроекономічних показниках на портфель банку. Така

аналітика дозволить знижувати ймовірність виникнення непередбачуваних фінансових потрясінь.

5. *Адаптація до змін у регуляціях і нормативних вимогах.* Сучасні зміни в регуляторній політиці, як на національному рівні, так і на міжнародному, вимагають постійної адаптації банківських процесів до нових стандартів. Рекомендується впровадити систему гнучкого реагування на зміни у вимогах Національного банку України та міжнародних фінансових організацій, що забезпечить відповідність новим нормативним стандартам і знизить ризик порушень.

6. *Удосконалення стратегії управління валютними ризиками.* Під час стрес-тестування було виявлено значні уразливості банку до коливань курсу гривні. Рекомендується посилити механізми хеджування валютних ризиків, зокрема для великих експортно-імпортних клієнтів та підприємств з високою долею зовнішніх зобов'язань. У разі необхідності, варто розглянути диверсифікацію валютної позиції та впровадження більш динамічних інструментів для мінімізації валютних коливань.

7. *Впровадження заходів для підвищення стійкості до зовнішніх криз.* Оскільки результатами стрес-тестування були виявлені ризики, пов'язані з глобальними економічними потрясіннями, рекомендується розробити стратегію мінімізації зовнішніх шоків, яка включатиме аналіз макроекономічних тенденцій і готовність до непередбачуваних ситуацій, таких як зміни у політичній ситуації чи природні катастрофи [54].

Ці рекомендації є важливими кроками для зміцнення управління ризиками в АТ «Універсал Банк» і мають на меті підвищити його стійкість до економічних і фінансових викликів, що виникають в умовах нестабільності на ринку України.

ВИСНОВКИ

У даній роботі було досліджено теоретичні основи управління ризиками банку, проведено аналіз специфіки управління ризиками в АТ «Універсал Банк» та розроблено рекомендації щодо вдосконалення цієї системи. Висновки, що будуть наведені, базуються на отриманих результатах і узагальненнях, а також містять практичні пропозиції для покращення ефективності управління ризиками банку в умовах нестабільної економічної ситуації на банківському ринку України.

У першому розділі дипломної роботи були розглянуті теоретичні основи управління ризиками банку. У процесі дослідження було з'ясовано, що управління ризиками є надзвичайно важливою частиною банківської діяльності, оскільки дозволяє забезпечити стабільність і стійкість фінансової установи перед зовнішніми та внутрішніми економічними викликами. Управління ризиками має за мету зменшення можливих втрат від різних негативних факторів, таких як коливання ринкових умов, зміни процентних ставок, валютні коливання або кризові ситуації, які можуть виникати як на глобальному, так і на локальному рівнях.

Згідно з проведеним теоретичним аналізом, банківські ризики можна класифікувати на кілька основних типів: кредитні, валютні, ліквідні, операційні, процентні та інші. Кожен із цих видів ризику має свої особливості, механізми виникнення та способи управління. Для кожного виду ризику необхідно застосовувати специфічні методи, що дозволяють мінімізувати можливі втрати і забезпечити безпечне функціонування банківської установи в умовах непередбачуваних змін на фінансових ринках.

Методи управління ризиками, які були розглянуті в роботі, включають як традиційні підходи, такі як диверсифікація активів і пасивів, так і новітні інструменти, зокрема стрес-тестування, яке дає можливість оцінити можливі втрати банку в екстремальних умовах. Цей метод дозволяє симулювати вплив

різних негативних факторів на фінансову діяльність банку та підготувати відповідні стратегії реагування.

У результаті теоретичного аналізу можна зробити висновок, що управління ризиками є важливим елементом стратегічного менеджменту банку. Застосування адекватних методів управління ризиками допомагає знижувати ймовірність виникнення фінансових криз і забезпечує стабільне функціонування банківської установи в умовах невизначеності. Усі ці теоретичні основи є важливими для подальшого аналізу та вдосконалення практичних підходів до управління ризиками, що будуть розглянуті в наступних розділах цієї дипломної роботи.

У другому розділі дипломної роботи було здійснено детальний аналіз управління ризиками в АТ «Універсал Банк». На основі отриманих результатів можна зробити кілька основних висновків, які характеризують не лише поточний стан управління ризиками в банку, а й можливі шляхи покращення цієї діяльності.

По-перше, кредитний ризик є одним з основних для банківської діяльності, оскільки безпосередньо впливає на фінансові результати. В АТ «Універсал Банк» обсяг кредитного портфеля на кінець 2022 року становив близько 150 млрд грн, що демонструє високу частку кредитних операцій у загальних активах. Однак, враховуючи економічну нестабільність, зокрема через військовий конфлікт, зростає ризик дефолтів і погіршення якості кредитного портфеля. Це вимагає вдосконалення кредитної політики, а також більш ретельного аналізу клієнтської платоспроможності та використання більш жорстких критеріїв при наданні кредитів.

По-друге, ліквідність банку є критичним аспектом, оскільки здатність своєчасно виконувати зобов'язання безпосередньо залежить від рівня ліквідних активів. АТ «Універсал Банк» демонструє позитивну динаміку за коефіцієнтом високоліквідних активів, який зріс з 14,95% на початку 2022 року до 34,78% на серпень 2024 року. Однак зниження частки ліквідних цінних паперів вказує на ризики, пов'язані з мобілізацією коштів у кризових ситуаціях. Банк потребує

постійного моніторингу цього показника та вдосконалення інвестиційної стратегії для покращення здатності до швидкої мобілізації активів.

По-третє, ринкові ризики, зокрема коливання валютних курсів та зміни відсоткових ставок, можуть вплинути на стабільність банку, особливо в умовах кризових ситуацій. З огляду на нестабільність на валютних ринках України, необхідно посилити стратегію управління валютними ризиками та диверсифікацію валютних активів.

Операційні ризики також є важливою частиною управління в банку, зокрема в умовах сучасних технологічних змін і кризових ситуацій. АТ «Універсал Банк» інвестує в удосконалення своїх ІТ-систем та автоматизацію процесів, що дозволяє знижувати ймовірність помилок у банківських операціях і підвищувати ефективність роботи. Проте в умовах постійних технологічних змін ці заходи повинні бути постійно актуалізовані. Репутаційні ризики в умовах соціально-політичної ситуації в Україні також потребують особливої уваги. Банк активно працює над підтримкою високої репутації серед клієнтів і в регуляторних органах, що є важливим фактором для збереження довіри до банківських послуг у складні часи.

Загалом, АТ «Універсал Банк» демонструє помірковану стійкість до різноманітних ризиків, але є кілька важливих аспектів, що потребують уваги та вдосконалення. Для подальшого зміцнення позицій банку в умовах нестабільної економічної ситуації слід зосередитися на покращенні кредитної політики, управлінні ліквідністю та диверсифікації валютних ризиків, а також на впровадженні додаткових заходів для зниження операційних і репутаційних ризиків.

У третьому розділі дипломної роботи було розглянуто вдосконалення управління ризиками банку через впровадження стрес-тестування та розробку відповідних сценаріїв для оцінки потенційних кризових ситуацій. Важливість цієї частини роботи полягає в тому, що на основі проведеного аналізу стрес-тестування були виявлені основні ризики, що можуть вплинути на стабільність банківської

діяльності, а також запропоновані рекомендації щодо покращення системи управління ризиками. Одним із основних результатів проведеного стрес-тестування стало виявлення високого рівня кредитного ризику в умовах економічної нестабільності та військового конфлікту в Україні. Це означає, що для банку важливо розробити більш строгі критерії для оцінки платоспроможності клієнтів та ретельно стежити за станом кредитного портфеля, щоб уникнути значних втрат у разі зростання кількості дефолтів. Одночасно, підвищена ліквідність та диверсифікація активів дозволяють знизити вплив зовнішніх шоків і забезпечити більш стабільну діяльність банку в кризових умовах.

Враховуючи специфіку ситуації в Україні та постійні зміни в економічному середовищі, впровадження стрес-тестування на регулярній основі дозволяє банку своєчасно реагувати на можливі загрози і коригувати свою стратегію в умовах високих ризиків. Однак, для досягнення найкращих результатів необхідно продовжувати вдосконалювати методiku стрес-тестування, зокрема, враховувати додаткові сценарії, пов'язані з геополітичною ситуацією, змінами на валютних ринках та коливаннями в економіці.

Рекомендації, що були розроблені в результаті стрес-тестування та аналітичного дослідження, зокрема спрямовані на удосконалення кредитної політики, зміцнення стратегії ліквідності та посилення моніторингу макроекономічних ризиків. Важливим аспектом є також підвищення ефективності управління операційними та репутаційними ризиками через удосконалення IT-інфраструктури та збереження довіри клієнтів у складних умовах. Таким чином, успішне застосування стрес-тестування дозволить банку більш гнучко адаптуватися до змінних умов, підвищити рівень фінансової стабільності та забезпечити сталість на банківському ринку в умовах глобальних та локальних кризових ситуацій.

В загальному заключенні можна зазначити, що проведене дослідження підтвердило важливість комплексного підходу до управління ризиками, зокрема через інтеграцію стрес-тестування як одного з ключових інструментів для

мінімізації можливих фінансових втрат. Рекомендації, що були запропоновані, можуть бути успішно реалізовані для забезпечення стабільної діяльності банку, сприяючи його зростанню та зміцненню на ринку в умовах економічної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко О. А. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та правознавців. *Економічна теорія та право*. № 2 (33), 2018, с. 144.
2. Гусєва О. Ю., Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. Вип. 1. С. 14.
3. Кльоба Л.Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6741> (Дата звернення 10.10.2024)
4. Коляденко С. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. С. Коляденко. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 128.
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки. Схвалено розпорядженням КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р. с. 153.
6. Проблеми та перспективи розвитку цифрового банкінгу URL: <http://khibs.ubs.edu.ua/wpcontent/uploads/2019/04/Tishenko.pdf> (Дата звернення 11.10.2024)
7. Цифрова трансформація банківської системи в умовах становлення і розвитку цифрової економіки URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/124953/08-Stepanenko.pdf?sequence=1> (Дата звернення 13.10.2024)
8. Цифрова економіка: теоретичні аспекти URL: <http://visnykznu.org/issues/2018/2018-econ-4/20.pdf> (Дата звернення 17.10.2024)
9. Шелудько С.А., Браткевич П.П. Вплив цифровізації на банківський бізнес в Україні. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя, 2019. Вип. 6 (17) с. 14.
10. Bank Rankings – Top Banks in the World. Retrieved from: 41 URL: <https://accuity.com/resources/bank-rankings> (Дата звернення 17.10.2024)

11. Третьяков Д.Е. Тенденції розвитку банківського та фінансовотехнологічного сектору на основі використання високих технологій. *Креативна економіка*. 2017. № 8. С. 61.
12. Ткаченко Ю. В., Зверук Л. А. Сучасні технології як основа інноваційної моделі розвитку банківського бізнесу. *Економічна теорія та право*. No 2 (33) 2018 (33) 2018. С. 101.
13. Семенов А.Ю., Цирулик С.В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. *Економіка*. 2018. № 10.
14. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: www.bank.gov.ua/ (Дата звернення 20.10.2024)
15. Офіційний сайт ПриватБанку. URL: <https://privatbank.ua/> (Дата звернення 20.10.2024)
16. Цифровізація економіки. URL: <http://bit.samag.ru/uart/more/67> (Дата звернення 20.10.2024)
17. Шелудько С.А., Браткевич П.П. Вплив цифровізації на банківський бізнес в Україні. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя, 2019. Вип. 5 (16). С. 334–339.
18. A Critical Balancing Act: US Retail Banking in the Digital Era, 2013. 15с.
19. COVID_19 and the financial services consumer: Supporting customers and driving engagement through the pandemic and beyond. Capgemini Research Institute. 2020. URL: https://www.capgemini.com/wp_content/uploads/2020/05/COVID_19_and_the_financial_services_consumer_V5.pdf (Дата звернення 22.10.2024)
20. Cross N. What's Your Definition of «Digital» in Banking? URL: <http://thefinancialbrand.com/41151/defining-digital-in-banking-nextbankfacebook/> (Дата звернення 23.10.2024)
21. DBS Stronger Together Fund. URL: <https://www.dbs.com.sg/index/default.page> (Дата звернення 23.10.2024)

22. Digital banking. URL: <https://www.vapulus.com/en/digital-bankingchallenges/>
(Дата звернення 24.10.2024)
23. Городнова Н.В. Розвиток цифрової економіки: теорія та практика. *Питання інноваційної економіки*. 2021. № 3. С. 911-928.
24. Кирилів П. Цифрова платформа для інтернету речей: універсальний продукт для розумних виробництв, міст, будівель. *Бізнес Територія*. 2018. № 1. с. 35-36.
25. Івасів І.Б. Ризик-менеджмент у системі корпоративного управління банку. Фінансовий ринок: сучасні тренди та нові виклики: тези доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 31 жовтня 2022 р.) відп. ред. Н. П. Шульга. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 115 с.С. 51-53.
26. Лавренюк В.В. Ризик-орієнтоване мислення як основа ефективного управління ризиками фінансових установ. Проривні інновації на страховому ринку України: Збірник матеріалів V Міжн. науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 27 жовтня 2021 р. К.: КНЕУ, 2021. С. 161 – 165. URL: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Zbirnyk_materialiv_Proryvni_innovatsii_na_strakhovomu_rynu_Ukrainy.pdf
27. Білошайка В.С., Охрименко І.Б. Регуляторний та комплаєнс-контроль в управлінні операційним ризиком банку. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія Економіка)*: журнал. 2023. № 1(7) 2023. С. 12-34.
28. Чмутова І. М., Безродна О. С., Нечипоренко Д. І. Методичний інструментарій оцінювання комплаєнс-ризиків фінансового моніторингу банків. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 296–309. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24548> (Дата звернення 17.09.2024)
29. Glimpse Into the Future: What Banking Looks Like 10 Years From Now. URL: <https://thefinancialbrand.com/76040/retail-banks-relevant-artificialintelligence-millennials/> (Дата звернення 1.11.2024)

30. Leading banks in Europe 2021, by total assets. URL: <https://www.statista.com/statistics/383406/leading-europe-banks-by-total-assets/> (Дата звернення 3.11.2024)
31. Mastercard news 2022. URL: <https://www.mastercard.com/news/europe/ukua/розділновин/пресрелізи/2023/> (Дата звернення 7.11.2024)
32. Житний П. Є., Шаповалова С.М., Карамішева Г. М. Світова практика стрес-тестування у банках України. *Вісник Української академії банківської справи*. 2011. №1(30). С. 67–72. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/56368/1/Zhytnyi_risk_management;jsessionid=91E4A5603E6E3E35B4681904D5141212 (Дата звернення 8.11.2024)
33. Заборовець Ю. О. Стрес-тест як інструмент діагностики фінансової стійкості банківської установи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2014. Вип. 6(4). С. 228-232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6%284%29_59 (Дата звернення 11.11.2024)
34. Заднепровська С. П., Примак Ю. Р. Ризик-орієнтований підхід у забезпеченні фінансової стійкості банків. *Фінанси України*. 2019. № 3. С. 22-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2019_3_4 (Дата звернення 14.11.2024)
35. Зубова В. В. Основні підходи до визначення та класифікації банківських ризиків. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_6_40 (Дата звернення 17.11.2024)
36. Коваленко В. В. Управління ризиком ліквідності банків в умовах фінансової нестабільності. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/14.pdf (Дата звернення 19.11.2024)
37. Коваленко В. В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія. За ред. В. В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ. 2017. 304 с.

38. Коваленко В. В., Терзі А. Д. Стрес-тестування в системі управління прибутком банків. Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство Випуск #8 2017 с. 599-605 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/101.pdf (Дата звернення 22.11.2024)
39. Коваленко В. В., Кузнецова Л. В., Вербицька Я. Є. Методологічні засади організації системи ризик–менеджменту в банках. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 5(1). С. 74-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_5%281%29_18 (Дата звернення 23.11.2024)
40. Лучаківський А.О. Сучасні підходи до стрес-тестування банків. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.15 с.248-255 URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2013/23_15/248_Lucz.pdf (Дата звернення 24.11.2024)
41. Максимова Є. В. Система управління та контроль ризиків банку. Молодий вчений. 2016. № 1(1). С. 113-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_1%281%29_28 (Дата звернення 21.11.2024)
42. Манжос С. Б. Стрес-тестування банків: огляд методологій. *Фінанси, облік, банківська справа*. 2014. Вип. 1. С. 188-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fub_2014_1_27 (Дата звернення 22.11.2024)
43. Маринчак Л.Р., Клим'юк Т.Я. Стрес-тести як інструмент діагностики кредитного ризику банків. Сталій розвиток економіки 2'2017(35) URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/304002.pdf> (Дата звернення 22.11.2024)
44. Медведєва І. Б. Стрес-тестування кредитного портфеля банку за макроекономічними параметрами. 2017. № 16. С. 525–528. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/16243> (Дата звернення 22.11.2024)
45. Омельченко О. І., Островський Д. М. Шляхи мінімізації ризиків легалізації доходів клієнтів банку. Бізнес Інформ. 2019. №6. С. 239–245 URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_6_0_239_245 (Дата звернення 26.09.2024)

46. Павлишин І.О. Фінансовий ризик-менеджмент комерційного банку: класифікація та оцінка ризиків. *Фінансові послуги*. 2016. № 3-4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/finu_2016_3-4_13 (Дата звернення 15.09.2024)
47. Підходи НБУ до стрес-тестування банків у 2021 році URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ST_model_2021_public_2021-05-06.pdf?v=4 (Дата звернення 16.09.2024)
48. Прасолова С. П. Системний ризик банківського сектору України: оцінка основних джерел, чинників, наслідків та напрямів регулювання. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2019. №1. С. 54-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvypusk_2019_1_9 (Дата звернення 26.09.2024)
49. Посохов І. М., Ходирєва О. О. Стрес-тестування як актуальний інструмент ризик-менеджменту сучасної банківської системи України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Financial and credit activity: problems of theory and practice : зб. наук. пр. Харків : ХННІ УБС. 2018. .Т. 1. № 24. С. 53-61. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPIPress/37053> (Дата звернення 11.09.2024)
50. Рисін В. В., Корначук О. Ю. Ризики залучення банків до схем відмивання грошей. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_4 (Дата звернення 11.09.2024)
51. Сидько Д. С. Управління кредитним ризиком банку. 2014. № 7. С. 39-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecee_2014_7_7 (Дата звернення 14.09.2024)
52. Сорока А. В., Колесникова А. Р. Кредитна політика банку як основа управління кредитним ризиком. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 769-772. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_180 (Дата звернення 15.09.2024)
53. Торяник Ж.І., Пелепецький В.І., Недождій В.В. Стрес-тестування як сучасний інструмент ризик-менеджменту банків URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/128.pdf (Дата звернення 18.09.2024)

54. Фалюта А. В. Етапи управління ризиками банку. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.6. С. 276-282. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntu_2012_22.6_49 (Дата звернення 20.09.2024)
55. Холодна Ю. Є. Банківська система : навчальний посібник Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. Х. : ХНЕУ. 2013. 316 с. (Укр. мов.) URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/11976> (Дата звернення 25.09.2024)

Додаток А

Фінансова звітність АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» на кінець 2023 року

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УНІВЕРСАЛ БАНК»
Проміжна скорочена фінансова звітність за період, що закінчився 30 вересня 2023 року

Звіт про фінансовий стан АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»
на 30 вересня 2023 року

Найменування статті	Примітки	(тис.грн)	
		на 30 вересня 2023 року	на 31 грудня 2022 року
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	5	27 781 709	19 723 002
Кредити та заборгованість банків	6	4 166 408	2 929 520
Кредити та заборгованість клієнтів	7	25 310 509	17 876 206
Інвестиції в цінні папери	8	32 666 210	34 349 384
Похідні фінансові активи	27	28 858	313 527
Інвестиційна нерухомість		66 038	64 881
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток		326	326
Основні засоби та нематеріальні активи	9	607 051	225 025
Інші активи	10, 11	9 066 150	11 058 202
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття		20 638	19 159
Усього активів		99 713 897	86 559 232
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків	12	74 020	350 269
Кошти клієнтів	13	81 270 531	69 412 909
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток		246 789	571 710
Відстрочені податкові зобов'язання	23	150 894	55 102
Резерви за зобов'язаннями	14	84 296	99 492
Інші зобов'язання	15, 16	5 385 613	6 865 950
Усього зобов'язань		87 212 143	77 355 432
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал		4 202 672	4 202 672
Емісійні різниці		1 912 465	1 912 465
Резервні та інші фонди банку	17	2 814 473	655 659
Резерви переоцінки	17	713 041	274 190
Нерозподілений прибуток / (непокритий збиток)		2 859 103	2 158 814
Усього власного капіталу		12 501 754	9 203 800
Усього зобов'язань та власного капіталу		99 713 897	86 559 232

Затверджено до випуску та підписано
«30» жовтня 2023 року

Голова Правління

І.О. Старомінська

Головний бухгалтер

Т.В. Мілошко

Додаток Б

Звіт про фінансові результати АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» на кінець 2023 року

Проміжний скорочений Звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід (Проміжний скорочений звіт про фінансові результати) АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» за період, що закінчився 30 вересня 2023 року

(тис. грн.)

Найменування статті	Примітки	період, що закінчився 30 вересня 2023 року		період, що закінчився 30 вересня 2022 року	
		за поточний проміжний період (три місяці)	наростаючим підсумком із початку року до дати звітності	за поточний проміжний період (три місяці)	наростаючим підсумком із початку року до дати звітності
Процентні доходи, які розраховуються за ефективною процентною ставкою	18	3 629 654	9 920 197	2 648 141	6 973 510
Інші процентні доходи	18	173	546	197	484
Процентні витрати	18	(522 766)	(1 296 666)	(297 574)	(1 230 267)
Чистий процентний дохід	18	3 107 061	8 624 077	2 350 764	5 743 727
Комісійні доходи	19	1 710 456	4 555 409	1 169 885	2 918 060
Комісійні витрати	19	(1 836 080)	(5 292 151)	(1 259 856)	(3 220 522)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій із фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	22	(20 663)	(51 690)	47 773	384 664
Чистий прибуток/(збиток) від операцій із борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		12 403	30 494	(359)	(403)
Чистий прибуток від операцій із іноземною валютою		975 930	2 899 688	1 252 539	3 647 583
Чистий збиток від переоцінки іноземної валюти		9 215	1 710	68 672	55 875
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		-	-	-	(1 031)
Чистий збиток від зменшення корисності за фінансовими інструментами		(197 142)	(879 196)	(2 066 405)	(5 819 984)
Чистий прибуток від припинення визнання фінансових активів, які обліковуються за амортизованою вартістю		9 311	10 734	4 643	4 646
Інші операційні доходи	20	113 400	226 204	650 946	798 178
Витрати на виплати працівникам	21	(262 566)	(848 272)	(240 828)	(669 019)
Витрати зносу та амортизація	21	(23 417)	(63 028)	(15 794)	(46 325)
Інші адміністративні та операційні витрати	21	(2 018 947)	(5 668 583)	(1 187 404)	(2 727 206)
Прибуток до оподаткування		1 578 961	3 545 396	774 576	1 068 243
Витрати на податок на прибуток	23	(284 566)	(686 293)	(146 830)	(190 394)
Прибуток за звітний період		1 294 395	2 859 103	627 746	877 849